

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!



БУРЯАД ҮНЭН

1996
СЕНТЯБРИН
4
Намарай эхин улаан бишн
харын 22
СРЕДА
гарагай 4
№168 (19508)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

1921 оной
декабриин 21-һээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛДА

Үнгэрһэн понеделньнигтэ Буряад Республикын Арадай Хуралда ажалаа үсэблэһэн зүблөөн дээрэ сентябриин 23-да харагдаха арбан нэгэдэхи сесси дээрэ харагдаха асуудалнуудай комитедүүдтэ хэрэглэгдэжэ байһан тухай хэлсэбэ.

Эндэ Правительстватай нягта холбоотойгоор ажалажа, документнүүдээ ууттаа хамта хаража үзэхэ гэхэн бодолоо ахин тобшолон тодорхойлоо гэжэ үндэглэлтэй.

Арадай Хуралай комитедүүдые хүтэлбэрлэгшэд, депутадууд багшанарай агуулын заншалта суглаа хуралдаануудта бабадалсаа.

Промышленностьда, хүдөө ажахыда үйлдэгдэхэ политикын, байгаа ашаглахын, экологийн болон наймаанай асуудалаар комитедэй түрүүлэгшэ А. Г. Нечаев - Хяагада, үргэнэй болон өөһэдын хүтэлбэрийн аргаар, хуули ёһоной асуудалнуудаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. В. Белоусов - Прибайкалида, Социальна политикын комитедэй түрүүлэгшэ Н. П. Аинейцев - Улаан-Үдэдэ, Бюджетэй, мөнгө, финансын болон банкнуудай асуудалаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо

В. Б. Саганов Хэжэнгэдэ конференцинүүд дээрэ байлсаа.

Республикын хургуулинуудай байдалай адли тэгшэ бэшэшье наа, салин түлбэрийн, материально-техническэ хангамжын муушье наа, багшанар, нютагуудай өөһэдын хүтэлбэрийн захиргаанууд, ажaxyнуудай хүтэлбэрлэгшэд, дүн хамта дээрэнь хэлэбэл, үхибүүдэй нуралсалда барагтайгаар бэлдэһэн байна гэжэ Арадай Хуралай энэ зүблөөн дээрэ үгэ хэлэгшэд тобшолбо.

Илангаяа Хэжэнгын аймагта хургуулинуудые нютагайнь ажaxyнуудай дэмжэжэ, захибарилга болон үхибүүдые эдэе хоолоор хангалга гэхэ мэтэ асуудалнуудые жэншэдгүй найнаар шийдхэжэ болохо байһаниие өөһэдынгөө жэшээ дээрэ харуулна. Нуралсал, хүмүүжүүлгы гансал гүрэнэй, засаг түрэ барижа байгаашадай, багшанарай хэрэг гэжэ тоолохогүй, харин бүхы нютагай, зоной хамтаараа бэелүүлхэ хэрэг гэжэ бодото дээрэнь элирүүлһэн аймагуудтахи - Захааминай болон Хэжэнгын - дүй дүршэлье республика соогоо үргэнөөр нэбтэрүүлхэ байгаа гэхэн бодомжые Арадай Хуралай комитедүүдэй хүтэлбэрлэгшэд найшаагаа.

Адууһа малда - элбэг тэжээл

НӨӨСЭНЬ ҮШӨӨЛ БАГА БАЙНААР

Жэл бүхэнэй зун-намарай сагай уларил ходо адли байдаггүй ха юм даа.

Нёдондо республикын олонхи аймагуудта зунай харануудта бага зэргэ хура бороотой байгаад, август, сентябрьда бараг нарамай үдэрнууд тогтожо, үбһэ хуряаха, силос дараха хүдэлмэри энэ үе соо нилээд урагшатай ябуулагдажа байгаа. Харин энэ жэлдэ илангаяа май, июнь соо республикын олохон аймагуудта ган боложо, диилэнхи ажaxyнууд үбһэндөө оройшог орохо баатай болоо. Тиймэһээ мүнөө республика дотор үнгэрһэн энэ үеынхидэ орходоо 40 гара мянган гектараар бага газарай ногоон сабшагдаад, 50 мянга үлүүтэй тонноор бага үбһэн хүрилэгдөөд байна.

Гэхэтэй хамта үбһэ сабшалга, хуряалгын дэлисэ, эршэшье баһал ханаһанда хүрэнгүй. Үнгэрһэн долоон хоногто (августын 23-һаа 30 болотор) хамтадаа 33,8 мянган гектарай ногоон сабшагдаа. Тэрэшэлэн энэ үедэ 23.224 тонно үбһэн хүрилэгдөө. Хэрбээ энэ эршээрээ хүдэлхэ болоо наа, ажaxyнууд бүхы 254.627 тонно үбһэ бэлэдхэхэ түсэбөө дүүргэхын тула адагын үшөө 7-8 недели гэхэ гү, али 2 нара үлүүтэй саг соо хүдэлхэ зэргэтэй болоно. Теэд сагнай тийгүүлхэ аал?

Сенаж, силос даралга түлэгтөө оробошье, шэмэтэ тэжээлэй нөөсэ баһал багашаг байһаар. Үнгэрһэн жэлдэ энэ үедэ республикада бүхыдөө 125,6 мянган тонно силос дарагдаад байбал, мүнөө тэрэнь наа 76,1 мянган тоннодо хүргэгдөө. Сенаж лэ нёдондоной хэмжээндэ дүтэрхы, 52,3 мянган тонно дарагдаа.

Нөөсэлэгдэһэн үбһэн, сенаж, силос, витаминтай ногоон гэхэ мэтые хамталжа үзэхэдэ, бүхыдөө тэдэнь 68.183 тонно тэжээлэй единицэдэ хүрөөд байна. Харин урид хараалагдаһанай ёһоор, энэ жэлдэ 206.858 тонно тэжээл бэлэдхэгдэхэ зэргэтэй.

Мүнөө сентябрь харын гарашоод, намарай хаһын түлэгтөө ороод байхада, хэрэгтэй тэжээлэйнгээ оройдоол гурбанай нэгэ хубиие абаад байха гэшэмнай ханаа зоборитойшог лэ даа.

Редакциин социально-экономическа таһаг.

Республикын ажaxyнуудта малай тэжээлэй хэр бэлэдхэгдэжэ байһан тухай
1996 оной августын 30-най мэдээн
(Хараалагдаһан түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Аймагууд	Үбһэн	Сенаж	Силос	Бүхы тэжээлэй нөөсэ
Түнхэнэй	50,3	-	60,6	51,8
Хурамхаанай	56,8	-	-	47,5
Тарбагатайн	36,7	53,2	52,6	45,3
Хориин	48,2	-	38,4	45,1
Зэдын	30,7	58,0	83,3	44,7
Захааминай	44,2	-	38,5	42,4
Кабанскын	57,4	113,5	22,6	42,0
Загарайн	48,3	18,7	33,9	40,5
Сэлэнгын	62,0	34,3	-	40,3
Прибайкалийн	36,2	-	42,7	39,0
Хэжэнгын	69,8	-	4,9	34,6
Ивалгын	45,9	-	23,3	28,6
Хяагтын	23,3	33,2	24,7	27,8
Яруунын	31,3	3,0	33,0	26,9
Баргажанай	25,0	24,0	10,1	23,0
Хойто-Байгалай	17,1	-	29,3	22,5
Баунтын	20,8	-	-	19,7
Бэшүүрэй	19,0	-	27,7	18,8
Мухар-Шэбэрэй	28,4	-	11,5	13,8
Республика бүхыдөө	35,5	36,7	25,8	33,0

Ургаса хуряалга - 96

ТАРЯАТАЙ, ТЭЖЭЭЛТЭЙ БАЙХАЛ ЁНОТОЙБДИ

МЭНЭ һаял түрүүшын хэдэн гектарай ургаса хуряажа байһан аад, тэды-эды үзэһэн центнер тарьяа хуряахад гэжэ байгаад ехээр тарьяа харихань хайшаа юм. Тийгэбэшье даб дээрэ түрүүшын 60 гаран гектарай тарьяа сэхэ хуряахаданай, тарьяа 20 шахуу центнер байһаннаа гараһаарнь (хэтхэдэ) ороһон сохигдоо. Эзэгээр бодоходо, бүхы тарьяа гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа шадаа наамнай, яһала барг байн тарьяан абтахаар.

Эвэ жэлдэ бүхыдэнь 2700 гектара ороһото тарьяалнуудые тарьяа хэмди. Тэрэнь 1500 гектарынь сэбэр дээр дээрэ таригдаа. Бүхы тарьяалнтай гектар бүриһөө тарьяа зэргээр 15 центнер абаа, сэбэр паар дээрэ таригданан тарьяалнын гектарай 20 центнер тарьяа үгөө наань, яһала эдихэ, тарьяа ороһо, талхатай тарьяа аабзади гэжэ ханагдана. Эдэ үдэрнүүдтэ ажaxyн тарьяануудта тарьяан түлэг хуряажа байна. Дүршэлтэй

механизаторнууд В. С. Волков, А. И. Калабашкин түрүүтэй 6 комбайнер шэниисын ургаса баал болгон хадана. Даб дээрэ 200 шахуу гектар тарьяан унагаагдаа. Баалнуудые суглуулан сохихо гэхэдэ, жаажуу бороо ороод норгожорхино. Тиймэһээ бараг эдэшэһэн тарьяага комбайнаар сэхэ хуряажа захалаабди. Эндэ комбайнер В. Г. Рыков түрүүшын үдэрһөө хаадгүй, һайн хүдэлнэ. Гэбэшье энэ жэлэй хуряалга хүндэһэн лэ байхань гэжэ түрүүшын үдэрнүүдэй ажал элитээр харуулна. Нэгэдэхээр, комбайнууд хуу хуушан, халтад гэхэдээл, эбдэрхэ, хаатахая ханаһа элгэжэ табиха шэнэ запас зүйлнүүд дуталдажа зобооно. Хоёрдохээр, тарьяанай ургаса жэгдэ бэшээр эдэшэжэ байһан аад, хадажа хуряахань хэсүү.

Энээнтэй хамта мүнөө ажaxyда адууһа малда тэжээл бэлэдхэлгэ түлэг ябажа байна. Нүүлэй мэдээгээр, 4 звенодо хамтадаа 15 мянган центнер үбһэн абтаа. Энэнь түсэбэймнай

70 гаран процент болоно. Үбһэшэдэй звенонуудай дундаһаа нэгэдэхи отделенийн А. М. Масловай хүтэлбэрилдэг коллектив бултанһаа ехэ бүдүүн тэжээл нөөсэлөө гэжэ тэмдэглэхээр.

Тийхэдэ шэниисэ, обёос холижо тариһан ургасын ногоон намаа сабшажа, силос даража байнабди. Мүнөө 3500 тонно шэмэтэ тэжээл нүхэндэ хэгдээ. Энэнь түсэбөөр хараалагдаһанай тэн хахадын болоно. Хэрбээ урдынхидал горохой ногоогоор силос дараа наа, ехэшье, шанартайшье тэжээл нөөсэлэгдэхэ нааб даа. Теэд энэ жэлдэ горохой үрэхөөр дуталдажа, силостэ гол түлэб холимол тарьяа тариха баатай болоо хэмди.

Энэ талаар үшөө юу хэлэхэб гэхэдэ, сабшалан дээрэ ургаһан юумые хуу сабшажа, хуряажа абаад, силос дараха түсэбөө дүүргээд байгаа наа, ерэхэ үбэлжэлгын үедэ малдаа эдоулахэ тэжээлтэй байхал ёһотойбди.

Ю. КАДЫРОВ,
Кабанскын совхозой ахмад агроном.

Үбэлдэ бэлдэлгэ хэр бэ?



"ҮГЛӨӨ ЭДИХЭ ӨӨХЭНЬӨӨ МҮНӨӨ ЭДИХЭ УУШХАН ДЭЭРЭ"

АВГУСТЫН 29-дэ Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гулваа В.А. Шаповалов олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзажа, городской ерэхэ үбэлдэ бэлдэлгэ болон Тайвань ошожо ерэнэн тухайгаа тоосоо хэбэ. Энэ уулзалга дээрэ хотымнай районуудай гулваанар, мэрэй орлогшонор, үбэлжэлгэдэ бэлдэлгэ харюусалгатай хүдэлмэрилэгшэд байлсаа.

"Буряад Республикын Президентын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ хэһэн мэдүүлгыг" үндэһэгүй гэжэ Улаан-Үдэ хотын мэр В.А. Шаповалов этигүүлхые оролдоо.

В.А. Шаповаловай хэлһээр, Улаан-Үдэ хотые үбэлдэ бэлдэхэ хүдэлмэри хэгдээгүй бэшэ, түсэбөөр хараалагданан 138 миллиард түхэригэй ажалай 100 миллиард тухай бүтээгдэнхэй. Урда жэлнүүдэй энэ үеынхидэ орходоо ехэ ажал хэгдэнхэй, гэбэшье тон ехэ хэмжээнэй түсэб абанан ушархаамнай хүдэлмэрийн бүтээсэ бага шэнгээр харагдаа.

Дулаа дамжуулха 3-дахи трассаа бэшэндэ сентябриин 15-аа дулаа үгэхэ аргатайбди.

1-дэхи ТЭЦ-тэ 157 мянган тонно шулуу нүүрхэн, 2350 тонно мазут нөөсэлгдэнхэй. Үбэлэй хаари хүйтэндэл сүүдхын 4 мянга тухай нүүрхэн энэ ТЭЦ-тэ гаргашаагдадаг юм.

2-дохи ТЭЦ-тэ 113226 тонно шулуу нүүрхэн, мүн даб дээрэ хэрэглэгдэхэ мазут нөөсэлгдэнхэй. Энэ ТЭЦ сүүдхын мянган тонно шулуу нүүрхэ хэрэглэхэ шадалтай. Ушар иимэхэ 3 нара бардам хүрэхэ ноос мүнөө хэгдэнхэй гэшэ.

-1998 ондо үнгэргэгдэхэ Буряад Республикын Президентые хунгаха хунгалтада илахын тула олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ Президент мэдүүлгэ хэжэ, "далиемни норгобо" гэшэ, - гэжэ хотын мэр тайлбарлана.

- Москвааа хотын хэрэглэмжэдэ эльгэһэн 30 миллиард түхэригэй 20 миллиардынь ондо районуудта үгүүлжэрхёо. Үлөгшэ 10 миллиард түхэригөөн 1,2 миллиард түхэригын лэ хотымнай хэрэглэмжэдэ мүнөө үгтэнхэй.

Президент үнэхөөрөө манда гуналхыа ханаа наа, дээрэнэ зонхилонгүй, манда эльгээгдэн мүнгыг хүсэдөөр бусааг лэ гэнэн удхатайгаар Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гулваа В.А. Шаповалов олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэ хэлээ.

Хотымнай мэрэй 1-дэхи орлогшо А.Г. Прейзнер үбэлдэ бэлдэхэ талаар Улаан-Үдын

мүнөөдэрэй байдал дээрэ тогтожо үгэ хэлээ. Тэрэнэй хэлһээр, 1995-1996 оной үбэлжэлгэдэ бэлдэлгэ хүшэр байдалда үнгэржэ байна. Мүнгэн хангай дуталданан ушархаа капитална заһабарилгын түсэб дүүргэгдээгүй. Гэбэшье дутуу дундануудаа түргэн болзорто усадхахын тула ажал хэгдэнхээр.

Удаань Железнодорожно районной гулваа Н.П. Быков, Советскэ районной гулваа А. А. Бертаков, Октябрьска районной гулваагай орлогшо Н.Е. Киселев гэгшэд харюусадаг район доторхи байдалаа хөөржэ, дунда зэргээр 90 гара процент дүүргэлтэй байханаа мэдүүлбэ.

- Би гуша гаран жэлэй туршада городской ажахые үбэлжэлгэдэ бэлдэлсэнб. Урда жэлнүүдэйхидэ илгарма юумэ болошоод байнагүй. Иигээд лэ үбэлые үнгэргөөд лэ байгшабди даа, - гэжэ мэрэй нэгдэххи орлогшо, Улаан-Үдэ хотын ахмад архитектор П.Г. Зильберман эсэсэй сэгнэлтэ үгөө.

Городой советтэй хүдэлмэрийн талаар хотын захиргаанай гулваагай нэгдэххи орлогшо Б.Ц. Дымбрылов В.А. Шаповаловта хандажа, гэмтэ ябадалы хоёр нарын туршада усадхахаб, багшанарта, бюджетэй хүдэлмэрилэгшэдтэ салин үгүүлэхэб гэхэшэлэн олон тоото найдуулгануудые абанан хадатнай Президент уялгануудаа дүүргээгүй гэжэ мэдүүлгэ хэһэн байжа болоо, багшанарай зүблөөн дээрэ Тайвань айлшалхадаа 5 миллион доллар урьһаламжа абаад, салин түдүүлхэб гээ ханта, тэрэнэ тайлбарлажа үгыт гэжэ гуйба.

- 5 миллион доллар "Народный банк-Лондон" гэшэнхэ урьһаламжа абааб. Городойнгоо бюджетһээ 12 процент түрэсэтэйгөөр жэлэй туршада бусаахаар хэлсэгдэнхэй. Тэрэнхэ гадна бусаажа шадаагүй хаамни, болзорын хойшолуулхаар хараалагданхай. Саашадаа үшөө ехээр урьһаламжа абаха арга боломжо бии. Ехэл урагштай ябадал болоо гэжэ хэлэхэ байнаб, - гэжэ хотын захиргаанай гулваа В.А. Шаповалов өорынгоо ябадал үмөөрэнги, сэдхэлээ хананги байгаа хэн.

Капиталистнар хайша хэрэг зөөри зөөшээ тараажа байгаагүй ёһотой гэжэ таамаглабашье, "үглөө эдихэ өөхөнһөө мүнөө эдихэ уушхан дээрэ" гээд хүлээхэ, харахал болоо зон бээбди.

Агууехэ шүүгшэ сагнай харуулха бээ гэжэ найдаа.

Т. НИМБУЕВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: пресс-конференциин үедэ.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Зунай бэлшээри ямараар үнгэргэгдэнэб?

"УРМАА ТАҺАРХААР"

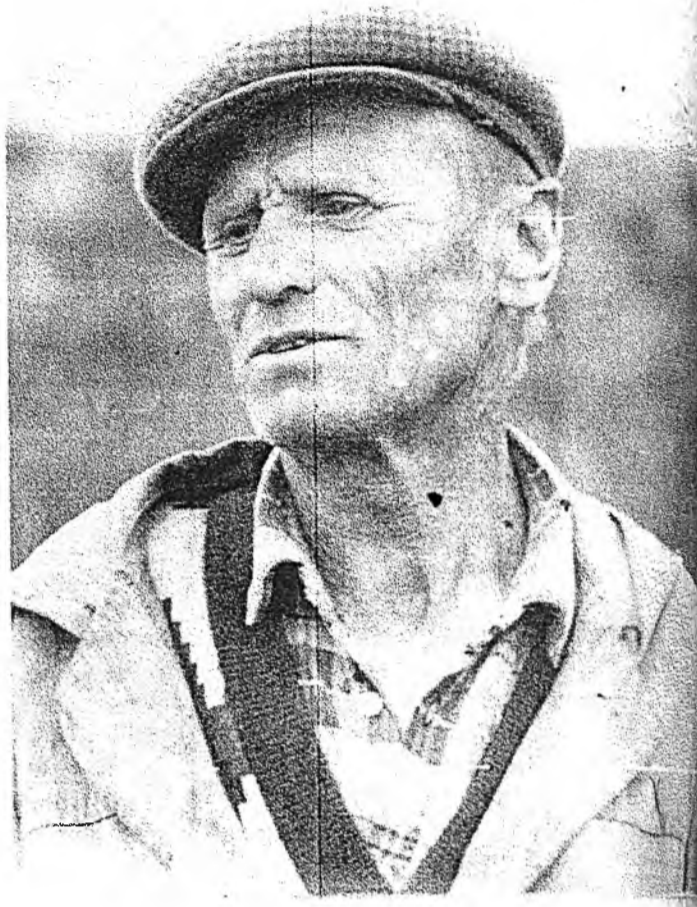
Намарай хайхан саг гэжэ дэмы хэлэдэггүйдди даа. Үнэхөөрөө мүнөө үедэ хүдөө ниотагуудта ямар аажам тэнюун, дан халууншые бэшэ, хаа хаанагүй ургамал ногоон одоол пэгштырээ урганхай, эдеггээ, шэмэ шүүһээ хүсэнхэй байна ха юм.

Илангаяа адууна малай атарлан бэлшэхэдэ, ямар аятай зохид болобо гэшэб! Бэлшээрийн ногооной хагдарха тээшэ болоо, малда хайса мүлжэгдөөшые хаань, дороһоонь хэнээ хайса гаража байна. Жэшэнь, мүнөө үбһэнэй сабшагдажа абганан сабшалангай хэнзэдэ, мүн силосэй ургамалнуудай хуряагдананай һүүлдэ һууридань үхэрнүүд садатараа бэлшэнэ.

Тиимэхэ энэ үедэ малай эгээл хайса таргалха, хү шэмын хараа байса дээшэлхэ хаһа байна. Теэд тээсгэн Мухар-Шэбэрэй аймагай "Коммунизм" колхозой хү хаалин ори ганса фермын адуулгашан Иван Маркович Красинскитай бэлшээри дээрэ уулзахадамнай, урмагүйшэг, уруу дуруушаг янзатай байба.

- Бэлшээри бии, малай эдихэ ногооншые элбэг. Бидэ үнээдэ яһала оролдожошые адуулнабди. Гэбэшье эдэ бүгэдэмнай дэмы хоһоор халажа байна гэхэдэ болохо. Үнээд ёһоор хаагдангүй. Хэдэн нараар, бүхэли жэлээр салин түлбэриее абадаггүй хаалишадта оролдожо хүдэлхэ хүсэл эрмэлзэлшые үгы болшонхой. Иигээд энэ үнээдые садатарын бэлшээгээд, яһала шандагар дэлэнтэй болгоод абаашахадаш, зарим хаалишад ажалдаа ерэхгүй, үнээдэ хаангүй орхижорхихо юм. хаалишад ходел хэлгэдэнэ, - гэжэ И.М. Красинский хэлэнэ.

Эдэ бүгэдэһөө боложо, эндэхи үнээдэй хожоржол, хү шэмээ доошолуулжал байхань гайхалгүй бээ. Мухар-Шэбэрэй тоһо болон сыр буйлууддаг заводой директор Г.Н. Сыденоватай хөөрэдэхэмнай, "Коммунизм" колхозой



фермэхэ хүн тон бага ороно. Заримдаа хэдэн хоногоор центнершые хүн асарагадаггүй гэжэ хэлээ хэн. Жэлэй эхинхэ хойшо тус ажахы оройдоол 250 центнер хү тоһоной заводто оруулаа.

Тэрэ үдэр фермые даагша А.С. Гороховскатай, хаалишадтайшые уулзажа шадаагүйбди. Юуб гэхэдэ, фермынь зуһалан ажахын түбһөө 4-5 модоной газарта оршодог. Тиимэхэ үдэртэндэнь нэгэшые хүн байбагүй.

- Үдэшэ үнээдэй хаагдаха болоходол 7-8 часта хаалишад ерээ болодог. Долоон хаалишан бии гэжэ нэрэтэй юм. Заримдаа тэдэнэй хахадыншые үнээ хаалганда ерэдэггүй. хаалгадаг үнээдые үсөөн. Олонхинь шэргэнхэй, хубай. Тэдэнээ хоёр ондоо бүлэг болгожо хубаагаад адуулнабди. Би эдэ шэргэнэн, ороондо оруулагдаха 70 гаран үнээ адуулаб. Нүгөгдэ бүлэг

үнээдые Владимир Батури харууһадаг. Урдань энэ үдэр хүн гэшые бурьялса абатны хэмди. Харин мүнөө урма таһарна, - гэжэ малшан томдоо

Тус фермэдэ адуулгашанай 10 гаран жэлдэ хүдэлжэ байһан энэ хүнэй иигэжэ урма хухарханшые ойлгосотой. Хоёрэдэхэдэмнай тэрэ үдэр бүри намшалгүй мал адуулаа, нарадаа 200 гара мянган түхэр абаха ёһотой аад, хэдэн һар соо "амиды мүнгэ" хараагүй. Нүгөө талаараа хүнэй ба хаагдахада, адуулгашан зэмтэ бэшэ. Имагтал хүнэй хэндэ хэрэггүй шахуу болош байхадань яахаб?

М. НАМЖИМ

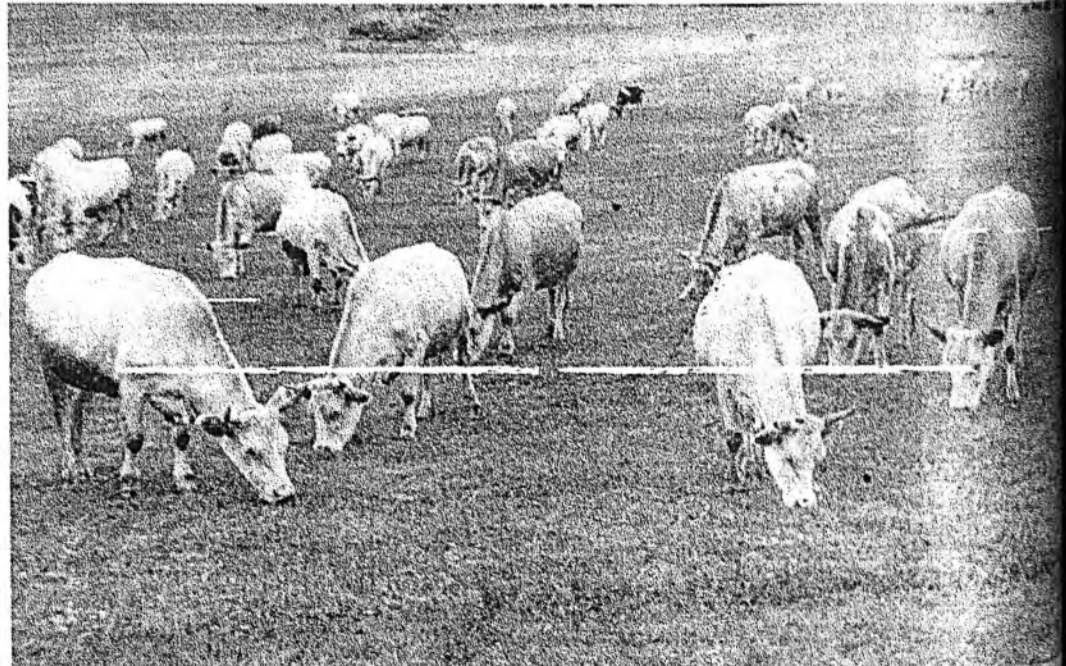
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: малш

И.М. Красинский үнээ

адуулжа байхал

бэлшээридэ.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото



Буряад ороной арадуудай съездые угтуулан

ЭЭМ ЭЭМДЭЭ ТҮШЭГЛЭН...

Росси гүрэмнай олон үндэһэ яһатанһаа бүридэлгэжэ гэжэ мэдээжэ. Ушар тиимэхэ Россин Федераци гэжэ нэрлэгдэдэг. Юрэнхидөө, олон үндэһэ яһатан нэгэ гүрэнэй бүридэлдэ ороходоо, өөрийнөө уг заншал, соёл ба хэлээ хүгжөөхэ, үе үелөө дамжан ябадаг хайн хайхан заншалаа хэшигдүйгөөр үргэлжэлүүлхэ эрхэтэй болонхой. Эзэн Россин Федерациин Конституци соо, бүсэдшье хуулинууд соо заагданхай. Мүнөөнэй үе сагта бүхы үндэһэ яһатан Россин Федерациин бүридэлдэ ородог байбашье, шадал зэргээрэ өөрийнөө соёлые хүгжөөхэ, түрэл хэлээ шудалха гэжэ мэтэ шээсэн олон ондоо хэмжээ ябуулануудые эсэвүүлхэ аргатай байна. Эдэ асуудалуудаар Россин Федерациин бүридэлдэ ородог республиканууд, хизаарнууд, областьнууд болон национальна округууд заабари дээрэһээ хүлээжэ байгуульгөөр, бээ даанхай гүрэн шэнгээр бүхы ябуулануудые хэхэ эрхэтэй гээд онсолходо болно.

Манай Буряад Республикадашье элдэб хэмжээ ябууланууд үнгэргэгдэжэ байдаг гэшэ. Энэ талаар яһала олон жэжээнүүд олдохо байха. Нэн түрүүн "Абай Гэсэрэй" 1000 жэлэй ойдо зориулагдажа үнгэргэгдэнэ найр наадан тэдэнэй тоодо оролсоно. Республика доторнай үндэһэ яһатанай түбүүд, нотаг нотагуудай нэгэдэлнүүд бии болгогдонхой. Эдэ түбүүд жэл бүри түрэл хэлээ, соёлоо хүгжөөхэ гэхэ мэтэ шухала асуудалуудые зүшэн хэлсэдэг, элдэб хэмжээнүүдые хараалдаг болонхой.

Буряад Республика олон үндэһэ яһатанай түлөөлгөшэдһөө бүридэнэ гээд мэдээжэ.

Ороной дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг олон тоото арадуудай мүнөө үеын байдалые, үндэһэ яһатанай хоорондын харилсаае шэнжэлжэ үзэхэ, мүн үндэһэй саашанхи хүгжэлтын замые, энэ талаар бэлүүлхэ политикин гол ёһо гуримуудые тодорхойлохо зорилготойгоор байгша оной ноябрь ара соо Буряад Республикын арадуудай съезд болохоор хараалагдаа нэн.

Манай Республикын Правительствын байгша оной майн 13-най тогтоолоор Буряад Республикын арадуудай съезд үнгэргэгдэхэ болонхой. Тус асуудал үнгэргэхөөр бии болгогдон эмхидхэлэй комитетэй түрүүлэгшээр Республикын Президент Правительствын Түрүүлэгшэ А.В. Потапов хараалданхай юм. Тиихэдэ хүдэлмэрийн бүлэгыг Гүрэнэй албанай, кадрнуудай политикин, нотаг нотагуудай захиргаануудтай ябуулдаг хүдэлмэрийн талаар комитетэй түрүүлэгшэ С.Н. Бурдаев хүтэлбэрилнэ. Съездын делегадуудаар

500 хүн хунгагдаха гэжэ хараалагданхай. Тус съезд Буряадай оперо болон баледэй театрай байшан соо үнгэргэгдэхэ юм.

Эмхидхэлэй комитетэй заседани дээрэ съезд үнгэргэхэ талаар гол хэмжээ ябууланууд баталагдаһан байгаа. Мүнөө дээрэ Буряад Республикын арадуудай съездын делегадууд нотаг нотагуудга хунгагдажа байнхай.

Съезд дээрэ гол түлэб 3 элидхэл зүшэн хэлсэгдэхэ юм. Тодорхойбол, "Национальна политика ба Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтэ" тухай республикын Президент А.В. Потаповай, "Буряад Республика доторхи үндэһэ яһатанай хоорондын харилсаануудые нарижуулаха талаар хуули ёһонууд" тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёновой, "Буряад Республикын арадуудай үндэһэн-соёлой хүгжэлтын шийдхэгдээгүй асуудалууд" тухай Буряадай Ниитын эрдэмэй институтдай директор, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор В.Ц. Найдаковой элидхэлнүүд съездын делегадуудга дурадхагдаха юм. Тиихэдэ Буряад ороной гүрэнэй национальна политикин гол бодомжо тухай документ съезд дээрэ баталагдаха ёһотой. Тус гол бодомжын проект зохёохо талаар Буряадай Гүрэнэй университетэй түүхын кафедрые даагша, түүхын эрдэмэй кандидат К.Б. Митупов түрүүтэй эрдэмтэдэй бүлэг Республикын Президентын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын хамтын зарлигаар баталагданхай.

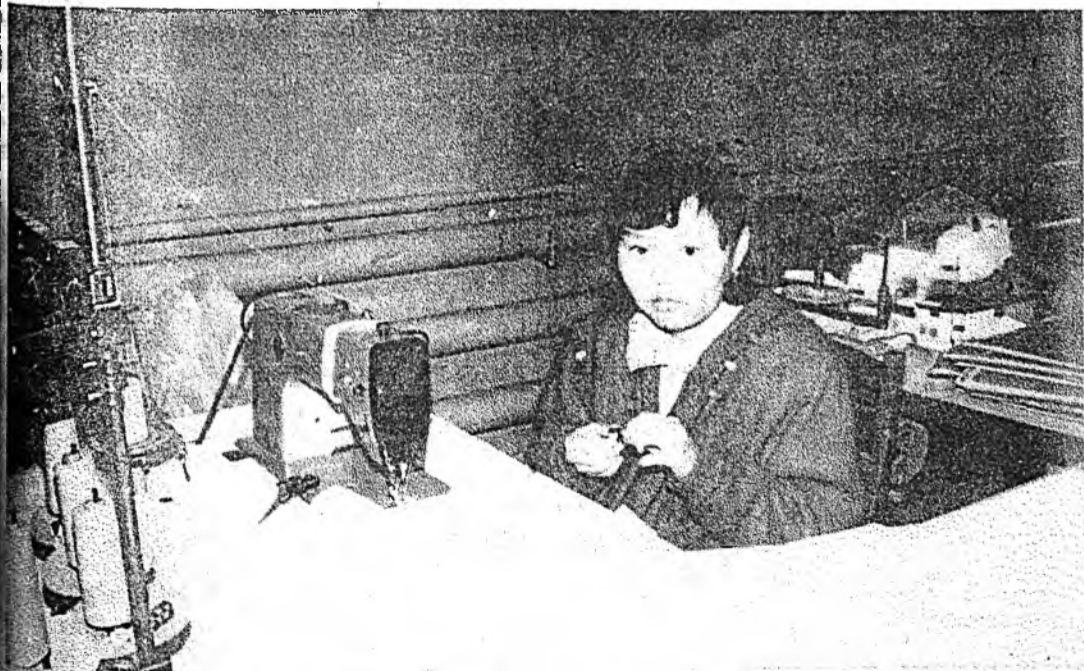
Буряад Республикын национальна политикин талаар гол бодомжо съездын баталһанай удаа газетэнүүдтэ толилогдохо, радио болон телевиденээр дамжуулагдаха байна. Тусхайлбал, съездын документүүд Буряад ороной нотагуудга ажаһуудаг, ажалладаг хүнүүдэй аша туйһе хараада абанан республикымнай бүхы арадуудай хани барисаае, ээм ээмдээ түшэглэн, эбтэй эетэй ажаһуудальемнай саашадань урмашуулан үрээхэ үйлэ хэрэг болохонь гээд ханагдана.

Съездын үедэ соёлой выставкэ, "Прикладное искусство Бурятии" гэнэн выставкэ республикын Соёлой министерствын үүсхэлээр нээгдэхэ байна.

Буряад Республикын арадуудай съезд манай республикын түүхын хуудануудта горитой хуури эзэлхэнэ лабтай.

В. АЛЕКСЕЕВА,
Буряад Республикын Правительствын
Нацинууд хоорондын
ба ниитын-политическэ нэгэдэлнүүдэй
холбоной талаар секторые даагша.

Залуушуул ба үе саг



Светлана Цыренова Түбэй автотранспортна эсвэрлэй дэргэдэ байгуулагдаһан, "Тон-Синь" гэнэн Росси ба Хитад гүрэнүүдэй хамтын предприятиин эсвэрлэй цехтэ оёдолошноор хүдэлдэг. Тэрэ 1993 ондо Мэлон-Үгэ хотын техникескэ мэргэжэлэй 6-даху гишүүци гүүргээ. Энэ дунда тусхай эрдэмэй хургуули гүүргэхэнь, тэрээндэ хүдэлхэ ажал удаан олдоогүй. 1995 ондо тус предприятии нээгүжэ, энэ мэргэжэлээрэ гүүргэжэ байһандаа залуу басаган баяртай.

Ажалгүйдэлые бэе дээрэ үзэнэ Света Цыренова дэлгүүрэй харилсаанай үедэ дээдэ хургуулитай хүн ядалдахагүй, ямаршье ажалда орожо хүдэлхэ аргатай гэжэ шийдэнхэй. Тиимэһээ тэрэ туйлаһанаараа сэдхэлээ амархагүй, Буряадай хүдөө ажалын академидэ орожо хураха, экономист мэргэжэлтэй болохо хүсэлтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С.Цыренова ажалда.
М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Таряа хуряалга-96

"АМАР МЭНДЭ, АЛТАН НАМАР!"

- Сагнай ямар түргөөр үнгэрэн ошоно гэшэб! Мэнэл хаяхана гэхээр даа... Арбан табаад наһатай хүбүүн трактористын туһалагшаар гэхэ гү, али прицепцигээр хүдэлжэ, түрэл нотагтаа ажалынгаа намтар эхилээ бэлэйб. Тэрэ гэнэнһээ хойшо 40 гаран жэл үнгэрөө даа, - гэжэ Александр Галсанов бодолгото болонгөөр толгойгоо эльбэн, автомашинынгаа гэрэлые сэбэрлэнэ.

Дүшэн жэлэй хугасаа соо трактор агтын жолоо барижа ябахандаа, Александр хэдэн мянган гектар газар хахалжа, тэрээн дээрэ алтан таряа ургуулан абаа гэшэб? Хэлэхын аргагүй даа. "Беларусь" түхэлэй түрүүшын тракторнуудһаа эхилээ, манай урған баян Эхэ ороной таряалангууд дээрэ хүдэлжэ ябадаг бүхы шахуу оньһон техникые жолоодоһон, тэдэнэй али ээргыень туршан үзэнэ байха.

- Трактор, комбайнуудые жолоододог болоод байхадаа, ёһотой мэргэжэлтэй гүүдэхын гү, али үнэмшээлтэй байхын тула Татаурово руу хурахаа ошоо хүм. Тэндэ хүдөө ажалын элдэб оньһон техникэ одоол гүнзэгыгөөр шудалагдаа нэн. "хураһан - далай, хураагүй - балай" гэнэн манай буряад арадай оньһон үгэ гүнзэгы удхатай даа. Трактористын курсада хуража байхадаа, урдань мэдэхгүй олон юумэ шудалан үзөөб. Трактор, комбайнуудай чертэжнуудые уншажа шадаха шадалтай болооб, - гэжэ Александр Едошкевич хөөрөөгөө үргэлжэлүүлэнэ.

Арбан долоодохи жэлээ түрэл Барханайнгаа Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Элһэнэй тракторно-таряан ажалай бригадые хүтэлбэрилжэ ябаһан Буряад Республикын габьяата механизатор, гүрэн түрын орден, медальнуудаар шагнагдаһан Александр Едошкевич Галсанов хадаа Баруун-Хүнтэйн таряалан дээрэ байгаали хамгаалгын асуудал тодоор бэлүүлэн, газарай хүрһэнэй халхинда үлөөгдэн нуралгатай эрид тэмсэхэ хэмжээ ябуулгые зүбөөр шийдхэлсэгшэдэй нэгэн болно.

Тиихэтэй хамта тоонто Элһэн нотагайнгаа таряан ажалые үндэр бүтээсэтэй, ашаг үрэтэй үйлэдбэрийн халбари болгохо хэрэгтэ Александр Галсановай оруулан хубита ехэ.

- Таряалангуудайнгаа талмайнуудта нарин нягтаар хандажа, агротехникескэ ёһо гуримуудые сахидаг байнабди. Тэрэгүй наа, хайшан гэжэ үндэр ургаса абахабши? хүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо тэжээлэй ургамалнуудые багаар таридаг болообди. Юуб гэхэдэ, ажахымнай ниитын адууһа малай тоо толгой үсөөрөө. Тэрээнһээ дулдыдан, тарилгыншые ёһо гуримууд ондоо болгогдоо бшуу. Тиин орооһото ургамалнуудай талмай үргэдхэгдөө. Гадна хайн шанартай үрэнэ хүрэнгөөр

тарилгала хэжэ, баян ургаса абаха гэжэ оролдонобди. Энэ харюусалгатай хүдэлмэрийнэй колхозой ахамад агроном Доржиевай хүтэлбэри доро эмхидхэн ябуулагдана.

Гэхэтэй хамта бидэ паарнуудые бодхоолгодо онсо анхаралаа хандуулабди. Зүбөөр эдүүрилэгдэнэ эдэ талмайнууд дээрэһээ баян лэ ургаса абтана ха юм. Энээн тухай механизатор бүхэн хайн лэ мэдэнэ, - гэжэ дүршэлтэй бригадир Александр Едошкевич хэлэхээрээ хэлэнэ.

Лайма дээрэ мэдээжэ А. Е. Галсановай бригадада дүн хамтадаа 42 хүн ажаллана. Тэдэнэй дундаһаа олонхинь механизаторай мэргэжэлтэйнүүд юм. Түрүүшүүдэй зэргэдэ Алдар Гармаев, Эдуард Галсанов, Соодой Маланов, Булад Раднаев, Батажаб Маланов болон бусадые нэрлэмээр. Эдэ нүхэднай үнгэрэгшэ намартаа үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ, айл аймаг дотороо шалгараа бэлэй.

Мүнөө таряа хуряалгын халуун хаһа хүрээг эрээд байна. Эдээшэнэ таряан Байгал шадарһаа үлөөһон нэбшээндэ далай мэтээр долгилон миралзана. Хабартаа хэлһэн ажалынгаа баян ургасын үрэ дүнгүүдые иигэжэ хаража байхада, таряашан хүнэй сэдхэлдэ ямар ехэ баяр, гүнзэгы мэдэрэл түрүүлнэ гэшэб!

Орооһот ургамалнуудаймнай талмай 4710 гектар юм. Тэрэнэй 1650 гектар дээрэ шэниисэ, бэшэндэнэ обёос таригданхай. Үнгэрэгшэ хабартаа хүйтэн, ган гасууртай байгаашье наань, зунай харануудта бурханай хайраар бороо орожо, ургасада ехэл нэмэри болоо. Тиин нёдондо жэлэйхиһээ баян ургаса абаха хэбэргэйбди. Комбайнууднайшые бүгэдэ бэлэн. Булта механизаторнууднай полевой стандахи хамтынгаа байрада хүрээг эрэнхэй. Эдэ үдэрнүүдтэ таряанай полинуудай захын ургасые хадаа абаабди. Орооһоной тоог дээрэшые хүдэлхэ шадамар хүнүүд тодорхойлогдонхой. Монсогоршые орооһо гээлтэ хоролтодо оруулангүй, амбаарта хааха ханалтайбди. Алтан намарнай хүрээг эрээбэл даа, - гэжэ Александр Галсанов хэлэнэ.

Барханай колхозой Элһэнэй механизаторнууд урдаа табигдан зорилгонуудаа сүм дүүргэжэ, эдээшэнэ таряанай алтан залаа суглуулжа, урагшатай ажалаараа урмашан ябаг лэ гээд тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

Ажалша хүнэй
Алдар солые урлалһан
Арбай хайхан
Алтан шаргал таряан,
Амбаар дүүрэн агхарһан
Алтан намарай хэшэг,
Амар мэнцэ! —
гээд тэдэнэр хэлэхээрээ хэлэнэл даа.

Г. БАДМАЕВ,
манай корп.

Хурамхаанай аймаг.

Репортаж

ХҮН НЭРЭДЭЭ ХҮРЭМЭ

Сентябрийн 2-ой Эрдэм мэдэсйн үдэр Улаан-Үдэйн хотын Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районий 18-даху кварталтай 19-дэху хургуулийн газраа ехэл хүлгөөтэй. 1-дэху класса орохо үхибүүд түрэлхидтээ хүтэрэлдэн, элдэб үнгын сэсэгүүдые бариһан хурагшад, түрэлхид эндэ олоороо суглараа.

Сентябрийн 2-ой үглөөнэй 10 часта хургуулийн уужам талмай зурлаа дээрэ 1-дэху классай үхибүүд жэрилдэжэ зогсоно. Хургуулийн богоһо



-Зургаан эхин классуудта ороһон хурагшадта хуралсалдаа, номдоо оролдосотой, гурим, журамтай байхыетнай хүсэнэб. Класс бүхэндэ 30 гаран үхибүүд хураха, багшанардүй дүрнэлээр баян, ажалай ветеранууд, - гээд эхин классууды даагша М.Г. Бадмаева хэлэһэн.

Уданышьегүй ута хэлэтэй гуулин шара хонхо ханхинажа, баярай жагсаалда хабаадаһан үхибүүдые хэшигэлдэ урина. 1-дэху классуудай 6

ГУУЛИН ШАРА ХОНХО ЖЭНГИРЖЭ...

Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районий 18-даху кварталтай 19-дэху хургуулийн газраа ехэл хүлгөөтэй. 1-дэху класса орохо үхибүүд түрэлхидтээ хүтэрэлдэн, элдэб үнгын сэсэгүүдые бариһан хурагшад, түрэлхид эндэ олоороо суглараа.

Сентябрийн 2-ой үглөөнэй 10 часта хургуулийн уужам талмай зурлаа дээрэ 1-дэху классай үхибүүд жэрилдэжэ зогсоно. Хургуулийн богоһо

түрүүшынхиеэ алхахаяа байһан 200 хүүгэд шэнэ классуудаа орожо хараха, һонирхохо гээд хүлээн ядажа байба.

Ахалагша классай хурагшад хургуулин талмай дээрэ "Буратино" гэжэ дуутай зүжэг наада, хатар, шүлэг, оньһон үгэ, орё асуудал, үльгэр гэхэ мэтые багшанар бага наһатай шуудла харуулжа, тон һонирхуулаа бшуу.

багшанар хөөрхэн заахан үхибүүдые халуунаар утажа, һууха партыень-хэн хэнтэй һуухаб гэжэ заажа үгэнэ, үглөөдэр ямар хэшигэл болохоб гэжэ хэлэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: хуралсалай шэнэ жэлээр амаршалга хэлгэдэнэ; 1-дэху классай үхибүүд жагсаалда; түрүүшын хонхо.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.



Энэ найруулгада гол роль наадаһан, хүүгэдые хурагша болго хургаха захяа заабаринуудые үгэнэн завуч хурган хүмүүжүүлэгч Л. В. Фоменкотой хөөрэлдэбди.

- Мүнөө үедэ 1-дэху класса хураха хурагшадһаа аяр найрса класс байгуулаади. Нэгэ һүүлһын класс соомнай 47 хүүгэд аргагүй олон болошоо - үшөө нэгэ класс нээхэмнай. Зарим гэртэй мүнөөдэр үхибүүдэ асаржа байна - 12 хүүгэдэй гэртэйн "хүдөөдөр ерээбди" гэдэгдэ, хая гүйдэжэ ерээ. Мүнөө дээрэ олзын хэрэг эрхилэгшэдэй хоёр класс: 1-дэху "А", 1-дэху "Б" классууд "Тарасов системээр" хурадаг болгодоо. Үшөө тиихэдэ 1-дэху "Г", "Д" классууд эстетическэ шэглэлтэй, тухай студияудтай классууд болоно. Харин 1-дэху "Б" класснай баһал эстетическэ шэглэлтэй мүн номоо гүнзэгээр шуудалдаг класс болоно. Эндэ багша Викторна Игоревна Коневина заана, - гэжэ Людмила Васильевна тодорхойло.

- Хэр бэрхэ багшанартай бта? Хүүгэдэй эхин хуралсалда тухай хургаха багшанар, дэмжэхэ гэртэйн тухайгаа хөөржэ үгэл, гээб.

- 1-дэху "А" класса 14-дэху разрядтай бэрхэ багша, арба гарса жэлдэ заажа байһан Ольга Павловна Садовская ажалаа, 1-дэху "Б" хуралсалай шэнэ програмтай Викторна Игоревна Коневина танилсуула гээ нэм. Бэрхэ багшанар Ирина Николаевна Шурыгина 1-дэху "В" - олзын хэрэг эрхилэгшын класса, харин Туня Николаевна Цырендоржиева 1-дэху "Г" класса багшалжа байна. Үшөө Ольга Владимировна Хакимулина гэжэ бэрхэ багша бии. Гол юмэ гэхэдэ, хүүгэдые эхин алхамһаан хүн нэрэдэ хүрэмэ хүр болгохо, бодото дээрнэ ёһотой хурагша, баһалаа оролдосотой харюусалгатай, дүүрэн болбосоролтой хүн (личность) болго гэжэ оролдонбди. Тиимэһээ түрүүшын үдэрһөө эхилжэ, хургал үдэрэй гуримтай, харгын ябадалай болон хургуулийн дүрмүүдэ танилсуула, уулзаһан хүнүүдтээ, багшанартай зохидо мэдэшэлжэ хургаха гэхэ мэтые заахабди. Эндэ гэртэйнэй үгэ баһа ехэ. Хүн болохо баһалаа гэлсэдэг ха юмбибди, - гэжэ завуч һонирхолтойгоор хөөрэнэ.

Хажуудань хууһан Викторна Игоревна иигэжэ нэмэнэ: - Түрүүшын үдэрһөө багашуулай хураха, юмэ мэдэхэ болохо хүсэлынь бидэнэр, багшанар, улам бадаруула, тэсэмгэй байхынь хургаха зэргэтэйбди. Бишыхан үхибүүд ехэ һонюуша ха юм тиигээдэнь гэртэйн хүүгэдэйнгээ түрүүшын алхамууда тухай баһал тэсэмгэй байха зэргэтэй бшуу. Тиимэл байхынь би хүсэжэ гэртэйн - багшанар - хүүгэд гээд бултадаа бөө бөө дэмжэжэ үргэхэ, ойлгохо ёһотой. Энэ гол болоно. Хүүгэднай булга һайр сэдхэлтэй, ухаатай гэсэн, зохид зон болохонь болтогой!

Эхин классай багшанарай ажал ехэ хүндэ гэжэ бидэнэр ойлгонобди. Зүгөөр ямаршье багшанарай салинһаа салингын багшанар тиимэһээ ажадаа тон дуратай зон эндэ хүдэлдэг гэжэ тэмдэглэжэ Улаан-Үдэ хотымнай олон багшанар мүн гэгүйһөө боложо, олзын хэрэгтэ "шунгаһанхай" гэжэ мэдэнбди. Энэньшье гайхалтай. Гэртэйнэй дэмжэлгээр, мүн гээри суглуулаһан ашаар классууд шэрлэгдэ, сагаадагдаа, үбэлдэ хүдэлхөөр бэлэн болоо гэжэ Лариса Васильевна хэлээд, хурагшадтай түрэлхидтэй харилсаагаа үбэлдэ бэхижүүлжэ хүсэлтэй байһанаа мэдүүлээ лэн.

Энээд ёһотэйшье ушарнууд энэ түрүүшын үдэр тохёолдоо. Багшанар хүүбүүн 1-дэху классаа, багшанар олохоёо болёод уйлаа, бээрэ "Ямар багшатай би?" гэжэ хурахадамнай "эгээл сээрхэн" гээд тэрэ хүүбүүн харюусаа гэжэ Лариса Васильевна энэжэ байхынь хөөрөө лэн. Уйтайшье ушар баһал дайралдаа: эндэ хургал үхибүүдэй архинша болоһон айл гэр байрааа худалдаа, Сотников зоёһон байна. Ехэ классай Ромка хүүбүүнийн хөөргөө энэ хургуули гүйжэ ерээ, эдээлээгүй байхадань, түрүүшын хөөргөө хөөрөө мүнөөшье туһалаади гэжэ завуч хөөрөөд, тулоур байдал үхибүүдтэ саанадаашье анхарал хандуулахади гэжэ найдуулаади үгэнэргэгдэжэ, хүүгэдэй зүрхэ сэдхэлдэ хадуулаа. Эрдэм мэдэс шэглэлһэн эгээл түрүүшын хургуулийн эгээл түрүүшын хургуулийн багша, баяраар халиһан гэртэйн хүүгэдэй харгы заа саашадаа гэрэлтүүлжэ, һайхан ерээдүйдэ ходоодоо уряалжа байхынь болтогой!

Б. ДОРЖИЕВ

Ивалгын аймагһаа мэдээсэне

БАГШАНАР ДУТАЛДАНА

Аймагай хургуулинууд хуралсалай шэнэ жэлдэ бэлэн болонхой гэхээр. Харин Оронтын, Гильбэрын болон Сотниково хууринай хургуулинуудай дулаа үгэдэг котельнүүд заһабарилдахаар болонхой, тээд хэзээ эхилэгдэхэ юм, мэдэгдэнгүй.

Гэбэшье олон багшанар дутадаана. Дүшэ гаран.

- Бусадтал адли май, июнь һарануудай салин хүлдэ абаагүй байһаарбди, - гэжэ хуралсалай таһагые даагша Я. Д. Имыкшиноватай хөөрэлдэһэмни хэлэбэ.

ҮХИБҮҮДТЭ ТУҢАЛАМЖА

Ядуу тулюур айлуудай

үхибүүд 3 хэнэг боложо хубаарилагдаад, түлбэригүйгөөр аймагайнгаа түбэй "Ивалга" кафеда үдэртэ нэгэ дахин халуун эдэ эдижэ байгаа. Энэ хэрэгы хүн золиие социальна талаар хамгаалагша болон хуралсалай таһагайхид эмхидхэнэ байна.

АМЕРИКЫН ХУРАГШАД, ГИЛЬБЭРЭДЭ

Америкэһээ ерэнэн хоёр хүүбүүд, гурбан басагад Гильбэрын дунда хургуулийн үүсхэлээр Гильбэры хууринаа зунайнгаа амаралта үнгэргэбэ. Тус үхибүүдые хүтэлбэрилэгшэ Джон Мильтон иигэжэ хэлэнэ: "Миний американ хурагшад фермерүүдэй үхибүүд юм. Эндэхи зон тон һайн. Байгаалитай хэлэшгүй һайхан

даа. Ой тайгынтай нархяаг, жэмэс, һамар, элбэг. Эдээниие буйлуулжа, продукция болгохо худалдаа һаа, яһала олзо орохоор лэ. Тээд шотагайтнай хүнүүд энэ хэрэгтэ һаналаа табинагүй".

Энэ намартаа тус хургуулийн директор А. Ш. Раднаев 3 эрхим хурагшадтаа нэгэ һараар Америкэ ошохоёо байна.

ТОСХОНОЙ ТҮҮХЭ

БЭШЭГДЭХЭНЬ

Доодо-Ивалгын дунда хургуулийн 75 жэлэй һайндэртэ зориулагдаһан энэ шотагай болон хургуулийн түүхэ бэшэгдэжэ хэблэгдэхэнь. Тус номые эндэхи мэдээжэ эрдэмтэн, биологийн эрдэмэй доктор, БГУ-гай проректор Б.Ц. Намзалов бэшэжэ дүүргэбэ. Тус брошюра октябрь һарада хургуулийн һайндэртэ бэлэн болоод байха.

В. БАТОРОВ.

Үргэлжлэл. Эхинийн 27, 28-най (дугаарнуудта).

Түрэл найхан тоонто Түгнэйн Хуан хүтэлхөө хийжээ. Олон-Шэбэрхээ Түгнэ гол угань Түгнэйн халаан урдажа, Хөлгодоо хажа, Байгал далайдаа Хуушнай Олон-Шэбэр, Түгнэ гол нотагай зон мүнөө Хүсөөтэ нотагта хуудаг, башы өөхэдэйнгөө тоонто мартадаггүй, олоо хажуулаа тахижа, уг урдажа, урданайгаа ёһо гурим хуудаггүй ябадаг. Мүнөөнэй Хүсөөтэ нотаг гэжэмнай эхэл хуудаг, урданай Шара-Голой, Намарзанай, Наринай айлууд

- Санжа-Цырен - Базар - Эмээхэн - Тажига - Ринчин - Цыренжап. Цыренжабын дүрбэн үхибүүтэй: Цыбикмит, Цыренпунсэк, Буда, Дашадондок. Цыренжабай Цыбикмидэй басаган Балма медицинин эрдэмэй кандидат, Москвада байдаг. Хоёрдохи Цыренпунсэгэй юһэн үхибүүд Монголодо. Цыренжабай Буда дүрбэн үхибүүтэй: Доржо, Гомбо, Цыпелма, Дамби. Доржын 5 хүбүүд, 4 басаган: Доржын ехэ хүбүүн Бимба Оксана, Саяна, Доржо, Алдар гэжэ дүрбэн үхибүүдтэй. Хоёрдохи Дашадэлэгын гурбан үхибүүдтэй, гурбадахи Юмбэлэн, Дүрбэдэхи Баатарын

Хайра буянда хүртөө. Түрхын сагай нэлгэн соо Түрүүн ябаан Дашадондок, Түрэн эсэгынгээ хэргыге Түсэлэн бээлүүдэн Октябрина. Бүдын үринэр үнэржөө - Байдал ажалаараа урда ябаа Доржо, Гомбо, Цыпелма, Дамба нэн Булта эбтэй үринэртэйл. Түрэн тоонто Түгнэдөө Түрүүн ашанар, эзэнэр Түрүүн сагай нэлгэн соо Түрүүлэн ябаһаниинь буян лэ. Гуламта тоонто Хүсөөтэдөө Гулваа ябанал Түмэн, Хани олон ашанартнай

ТАМПАСАЙН ГҮЙГӨӨШЭ ХҮЛЭГ НААРАЛ

(Үгүүлэл)

Таанад наашаа хараад, хууринуудаа олоод, бултаараа хууха болобот. Мүнөө Тампасайн гүйгөөшэ хүлэг наарал морин тухай хөөрэлдэхэ сагнай хүрэхэ ербэ хэбэртэй.

Урдань манай Согто-Хангил нотагта Тампасай гэжэ хүн ажаһууһан гэлсэдэг. Тэрэ шэг шарайгааршы сэбэр найхан, сэдхэл бодолоороошы баян байханаа гадуур, аргагүй гоё найхан хоолойтой байһан ха. Иимэ хүн гээшэмнай нотаг нутадаа, үетэн нүхэдтөө хүндэтэй, холо ойрын газарнуудта суутай болодог байгаа ха юм. Иимэ найхан абари зантай, сэдхэл бодолтой, хонгоо хоолойтой хүбүүнхээ ямар басаган арсаха нэм даа. Дэлбэрхэй нотагай басага найхашажа, хоёр тээһээ уулзажа, хэлсээгээ батажа, ханаһан хэрэгээ бүтээжэ, ан бун гэжэ, айл бүлэ боложо, ажана тэнюун ажаһууһан юм гэлсэдэг. Хойно хойноһоо хубаридан гараһан хоёр хүбүүдтээ Бүдэ, Будари гэжэ нэрэнүүдые үгөөд, холын нотагуудаар зайхаяа болижо, гэр бараандаа эрьелдэдэг болоһон гэлэй.

Айл бүлэ болоходоо, эхэ эсэгынгээ алтан зөөриһөө таһалжа үгэһэн улаагшан, эрэгшэн хоёроо шобторжо хаагаад, хүтэйшы, тарагтайшы, айрагаа халаахатай, хоёр буцагар хүбүүдээ үндэн таалажа, эбтэй эетэйнууд ажаһуугаа гэхэ. "Энээнине морин болгожо, унажа ябаарай", - гэжэ найхан сэдхэлхээ бэлэглэжэ үгэһэн наарал унаганиинь, үхибүүдтэйнь урилдаһан юмэдэл, бээ хүсэбэ хэбэртэй. Тампасай нааралаа хургажа, хазаарлаадыше, тэргэдэ оруулаадыше ябаха аргатай болобо. Тийгээхээр Тампасайн уран гарһаа хоёр сахаригтай хасаг тэргэ бүтэжэ, ой ошожо, модо отолжо, түлээгээ асардаг, иишэ тийшээ ябадаг, түрэл гаралдаа айлашдаг болоод нэн ха.

Тампасайн наарал эзэн ажаһаһан юмэдэл, аргагүй номгохон, найн ханаатай гээшэнь аргагүй, хара үглөөнһөө эхилээд, үдэшэ орой болотор бүхэ ажалаа хэжэ, энэ тэрэ юмэ шэрэнээр ябатарын, унашы ууха арганы болодоггүй байгаа ха юм. Гансахан лэ хүнийн сагта гэдэһэ гүзөөгөө дүүргэжэ, үе мүсөө тэнийлгэжэ, морин дүрсээ нэргээдэг байгаа.

Он жэлнүүд ошонол байба. Агын найман эсэгын арад зоной дунда "Дүүмэ шадар зунай ехэ найр-наадан болохонь" гэхэн зар тунхаг, сахилгаандал түргэнөөр таража, Тампасайн толгой соо бүхөөр хадагалагдажа, ханаанда абтаба. Ганса намгага гэртээ орхёод, хоёр хүбүүдээ хасаг тэргэдээ шэрээд, гэрий эзэн Тампасай найр наада харахаяа Агын Дүүмэ зорижо, хара үглөөгүүр бууһан гэхэ. Наарал мориё тэргэһээ мулталжа, сэргэдэ уяад, хүдэһэн дэлгээ тайлажа, тэргэдээ тээгээд, Бүдэ Будари хоёроо хойноо дахуулаад, найрга гүйдэхэ мориёе харангаа, хүн зонтой уулзаха ханаатай, яаралтай түргэн алхалба ха. Дүүмын дундахи талмайн захдаа олон мориудууд сугларанхай байба. Сандан ноёной, Шарин Шагдарай гүйгөөшэдэй хоригшод, ташаануудаа туланхайнууд, бардам-бардамаар хоорондоо хөөрэлдөөр, зонудта дүтэлжэ ербэд, Шлын эбэрхээ ерэнэн, одон ямаан самсатай Тампасайн досоохи гэжэһэнээ, наарал мориёе табиха тухайгаа хэлэжэ, тэндэ сугларагшадые гайхуулба.

Намбайнуудыень, хуулуудыень гоёжо уяһан, зурагтал адирхуу, гоё найхан мориёе хүтэлхэн бүһэтэйшүүл үнөөхи ямаан самсатай Тампасайе дахажа, сэргэдэ уяатай байһан, багашагхан бээтэй наарал адууна хаража, гайханын ехээр гайхажэ, энээлдэхын ехээр энээлдэжэ, шог зугаагаа дэлгэн, тарабад ха. Тэрэншые зүб байгаа. Юундэб гэхэдэ, ямаан самсата Тампасайн гүйлгэхэ наарал адуунынь ямаршые заһал гараагүй хэбэртэй. Тэрэ мүртөө туранхай, даахияшые гуужаагүй байгаа ха юм. Тампасайн нааралда алта мүнгээ алдаханаа айһан баяд, ноёд гүйхэ мориёе ержэ хараад, ханаагаа амараад, "одоол морин эрдэниен хүндэлжэ, урилдаанда табиха ёһотойбди" - гэлдэжэ, мориудуудаа абаашахыень зүбшөөбэд. Тампасай дорьбогүйхэн наарал мориндоо Бударияа мордохуулаад, тэдэнээр эльгээлсэбэ. Моридоо 7-8 модоной зайда абаашажа тогтооходонь, үнөөхи Тампасайн наарал шабаһалжа байгаа нэн гэлсэгшэ. Уданшыегүй мори гүйдэжэ, ухаа тоохон үзэгдөөд, ноёд һайд бултааран дурамбайнуудтаа аһанхайнууд: "Энэһни минии, шинии бэшэ..." гэлдэжэ, таамаглан буялагдажа байбад. Тэрэ тоохон сооһоо ходооржо, түрүүлжэ, хүн зонийе ехээр гайхууһан гүйгөөшэмнай, үнөөхи тугаараймнай даахияа гуужаагүй, ямаан самсатай Тампасайн хүлэг гүйгөөшэ наарал байжа байһан ха. Түрүү хүлэгтэ соло дуулагдажа, хүлэг нааралай шан тэргээр дүүрэтэр ашаһан Тампасайтан гэртээ бусаһан юм гэлсэдэг.

Дамба-Ринчин ЦЫРЕНЖАПОВ, штатна бэшэ корреспондент.

ТҮРЭЛ ТҮГНЫМ ТҮҮХЭ

буудаг, бүгэдэ эбтэй, хонгэй ажаһууна.

ХҮСӨӨТЭМНИ

Сагаан Шулуутайн хүндыдэ, Сэржэмтэй Улаанай хормойдо, Салмэг замбингаа бумханда Сэсг ногоогоор дэлгэрнэл Хүсөөтэ. Халуун элшээс үршөөнэ намнай - Хоридойн Батанайхин Хүсөөтэдөө Лаба шадалаа дабшан урагшаа Хамтынгаа ажалье хүгжөөнэ. Амгалан байдалай эхи табижа, Аша үринэрөө энхэрэн, энхэрэн, Аба эжынгээ ашыень харюулдаг Ажалша сэлгээн зонтой Хүсөөтэ. Сэсгээр халбарһан Түгнынгөө дайдада Шэмгэлэн нэмжыгээ Хүсөөтэмнай, Сэдхэлдэм ходоо ханагадаг Сэжэдэм дулаахан Хүсөөтэмнай. Түгнэ гол, Олон-Шэбэр, Хүсөөтэ, Шара-Гол, Намарзаан, Хонгэй, Нарин нотагуудта нотагай угай Шүбэтэ хүбүүн алажаһан байгаа. Хоридой нотагай хүбүүн долоон хүбүүтэй байа: Захинха, Садан, Түгжэг, Хондой, Хэдэгэнэ, Шүбэгэ, Хондов. Галтайн дасанай Хамба мүнэн 1875-76 онуудта Эрхүүгэй генерал губернаторта үгэһэн элдэглээхээр Батанай угай эрэгшэ тоогоор 334 хүн мүргэдэг байа. Тэдэнэй нэгэ уг - урда нотагай түрүүн ябаһан, мүнөөшые угай хубаарлар урда ябаһан нотагай Шүбгын наташын уг мүнэ байна: Барга Баатар - Хондой мэргэн - Батанай - Цыбэ - Садан - Тайжа - Багша

хоёр үхибүүтэй. Табадахи хүбүүн Баярын айл болоогүй. Дүрбэн басагадын айлэй бэринүүд болонхой, Доржын эзэнэр олон. Бүдын хоёрдохи хүбүүн Гомбо Түмэн, Саян, Солбон гурбан хүбүүдтэй. Гомбын ехэ хүбүүн Түмэн, мүнөө Хүсөөтэ нотагай гулаа байна. Хоёрдохин Саян гэжэ хүбүүтэй. Сэрежа хоёр басагатай. Бүдын Цыпилма - Эрдэнийн Ринчинэй һамган долоон хүбүүд басагадтай. Эдэнэр Бүдын эзэнэр гээшэ аабдаа. Бүдын бага хүбүүн Дамба Баяр, Жаргал, Баатар гурбан хүбүүтэй. Баярын хоёр басагатай, Баатар гурбан хүбүүдтэй: Валентин, Александр, Дамба. Цыренжабай Дашадондок Октябрина гэжэ нэрэтэй басагатай. Тэрэнэ медицинын эрдэмэй кандидат, БНЦ-дэ ажаладаг, 1969 ондо түрэнэн Баяр гэжэ хүбүүтэй, Баяр 1996 ондо түрэнэн Цыренжап хүбүүтэй. Энэ угай нүүлэй үсын үхибүүд арбан юһэдэхэ үе болоно. Хоридойн Батанайн - наташын Ринчинэй - Цыренжабай үринэртэ зориулагдаһан эдэ мүрнүүдые танай һонорто:

Үнгэтэ юртэмсын Түгнэдэ, Үлгыхэн тоонто Хүсөөтэдэ Үнэржэн угаа

үргэлжэлүүлхэн Эрдэни хүбүүн наташа. Хүндын адаг Хүсөөтэдэ Хүйһөө хүндэлүүлхэн

Цыренжаб Хоридой Батанайн аша Хайрата Эрдэни Ринчинэй Гурбан эрдэни хүбүүдые Дүрөөдөнэ хүлын хүргөө, Гараарнь ганзага барюулаа, Габьяатайхан эрдэмтэд болгоо.

Түгнын Батанай Харганын Түрүүлэгшэнь байгаа

Цыренпунсэк, Түрэл эжынгээ ханалые Түрүүн Балма бээлүүдээ. Хамтын дээдэ Москвада Кандидат эмшэн боложо, Хүсэтэ зургаан үзэгэй

Хэрэгыетнай үргэлжэлүүлнэл.

Уг гарбалаа үнэржөөһэн Үринэртэй найхан лэ. Эхэ эсэгынгээ нэрые Үндэр дээрэ үргэһэн ашанартатнай - буян хэшэг юрөөөл! Эхэ эсэгынгээ уг үнэржүүлжэ, ажабайдалын арьбажуулажа, нэргээжэ ябаһан Батанайн үринэртэ буян жаргал хүсээл.

АБАМНИ

Заахан балшар наһанһаам Замбуулин дэлхэй үзүүлэйт, Заяанаймни үйлые олуулан, Заабарилан залан үргөөлтэ. ДАБТААГА: Абабини, абабини, Арюухан сэдхэлээ үгөөт! Абабини, абабини Алыган дээрээ үргөөт!

Мүр дээрээ үргэлжэ, Мүнхэ дэлхэй үзүүлэйт. Мэгэм маани озуулһээр, Манай үйлые олуулаат. ДАБТААГА: Гарым ганзагада хүргэжэ, Газар дайдые үзүүлэйт. Гүн гүнзэгы хүн нэрыетнай Гайхалтай дээрэ тахихалби. ДАБТААГА:

Эхэ тоонто Түгнэйннай Батанайн угай ажабайдал жаргалтай замай эхин гээд аба эжынэр, аха зон үхибүүдтээ урданышые, мүнөөшые заадаг гээшэ наабдаа. Түрэл Түгнэйнгөө найханые найхашаажа, хүн зонойнгоо нангин ажалаар омогорхохо, эрдэм бэлгээр баясаха гээшэ нотагай шэмэг гээшэ бээ!

Мүнөөнэй залуу зон үнгэрһэн сагайнгаа түүхэ, эжы, абаяа, аха эгшэнэрээ хүндэлжэ, найн ёһо гуримыень алдангүй ябаха тухай хэлэжэл байха саг хүрэхэ ерэнхэй даа.

Цырендондок ЖАМСАРАНОВ, ажалай ветеран. (Үргэлжэлэлын хожом гараха).

ЭНЭ ЁНИРХОЛТОЙ

1990 ондо дэлхэй дээрэ 1 миллиард 100 миллион хонин үржэ тоологдоһон байгаа. Хамта дээрээ 600-гаад үүлтэрэй хонид мэдэгдэнхэй юм. Хонин хүрэгэй тоогоор (165 миллион хонин) Австрали түрүүшын хуури эзэлдэг.

Тон хүндэ хуса (сафольско үүлтэрэй) 247 килограмм байһан юм. Тэрэнэй үндэрын 109 сантиметртэ хүрөө. Иимэ үүлдэ хуса Америкын Шалибергерэй гэр бүлэ туйлаһан хонид юм.

Тон заахан хонид - тахьяһаа томо бэшэ юм. Тэдэнэй үүлдэр 5 килограммнаа үлүү бэшэ. Тон хүндэ 17 килограмм үүлдэр хурьган Америкэдэ түрэнэн.

Тон олон нэгэ доро түрэнэн хурьгадай тоо - 8. Иимэ гурбан үүлдэр дайралдаһан. Ехэнхидээ эхэ хонид нэгэ хурьга түрэдэг үүлдэ даа. Хаа-яа хоёр гурбые.

Тон үндэр наһа наһалһан хонин - 26 жэлтэй! Энэ ушар үүлдэ дайралдаһан. Хонин дунда зэргээр 12-16 жэл үүлдэ даа. Ажахынуудта 5-8 жэлһээ саана баридаггүй.

Нэгэ хусаһаа 31 килограмм ноһон хайшалагдаһан. Украинин Херсонско областин "Красный чабан" хонид мэдэгдэнхэй. Тэрэ хусын шэгнүүр 130 килограмм юм.

Хүндэ томо Маунт гэжэ нэрэтэй буха 1906 ондо Америкэдэ мэдэгдэнхэй. Тэрэнэй шэгнүүр 2 тонно 267 килограмм. Тэрэнэй үүлдэр 1 метр 88 сантиметр байһан. (Хонинуудһаа абтаба).



ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бэшүүрэй аймагай Харлан хууриной Эрдэни Дугаржапов хонидоо адуула. В. ВАНЧИКОВАЙ фото.

Буряад ороной баатар хүбүүд

БАДМА ЖАПОВИЧ ЖАБОНИИЕ Агын округ соо хүн бүхэн мэдэдэг. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ партизан ябажа, айхабтар ехэ баатаршалга гаргаһан алдартай.

Эндэ һая энэ хүндэ Россия Федерациин Геройн нэрэ зэргэ олгогдоһон тухай Президентын Зарлиг абтажа, тэрэнь тунхаглагдаба.

... Нёдондо үнгэргэгдэһэн Илалтын 50 жэлэй һайндэртэ Москва уригдажа ошоходоо, Бадма Жабон ехэ сэдхэлээ хананхай, омогорхолтой ябаа һэн.

Брянск шадар тайга соогуур гурбан жэлые тэсэжэ, хамта гаралсаһан партизан нүхэдөөрөө уулзаһаяа зэйшэнхэй, хүлээжэ ядшаһан байгаа бэлэй. Новозыбков хотоһоо отрядтайнь командир ябаһан, дайнай һүүлээр олон жэлдэ

Жабон тухай хөөрхэн, дамжуулһан байдаг. Тиихэдэ Бадма Жапович энэ хотын Хүндэтэ эрхэгэн болонхой, нэрэнь хургуули һудар болон элдэб олон хүндын хүшөө, самбарнууд дээрэ барлан һиилэгдэнхэй.

Үүринэрэй уулзалгада тэрэ холын баатар нүхэд Исмагилов, Потехинүүд ерэнхэйнууд, үтэлхэ тээшээ хүндэхэнүүд болонтоошые һаа, сэдхэлдээ согтой, нюдэндөө галтайханууд түрэнхэн ахаяа хүлээлсэн утгалсажа байгаа һэн.

Таби гаран жэлэй саада тээ болоһон үйлэ хэрэгүүдын Жабоний толгойдо таһалдахаяа болишоо. Үнэн бодоод үзэхэдэ, үсэгэлдэр үнгэрхэн саг шэнгээр һанагдаха юм.

үсөөрхэн хүбүүд Брянскын ой тайгын гүн руу нэбтэрэн орожо, ёһотой партизанай гуримаар немецүүдтэй тэмсэжэ эхилээ һэн.

Уулзаһан лэ газартаа дайсаңда амар заяа үгэдэггүй, байрлаһан уурхайнуудынь бута сохидог, машина зэбсэгынь буляадаг, шатаадаг, сэрэгшэдэйн тоо хороодог байгаа. "Спартак" отрядтай ротын командираар томилогдоһон сухаришагүй эрэлхэг буряад хүбүүнэй дайшалхы габьяа, дүрэ маягын партизануудай дунда эли боложо, нэрэнь суурхажэ эхилбэ. Энэниень сэрэгэй зондо ехэ үгтэдэггүй байһан "Хүндэлэй Тэмдэг" орден гэршэлжэ үгэнэ. Тиихэдэ



АГА НЮТАГАЙ АЛДАРТА ПАРТИЗАН

тэндэхи гүйсэдкомой түрүүлэгшэ байһан Николай Орловтой, Толя болон Груня Потехинүүдтэй, Хаби-Була Исмагиловтай уулзахаб гэжэ лаб тухайлжа ябаа...

- Николай, - гэжэ ооголон сасуунь, тэдэнэй нэгэн эрид һөөргөө эрьсэддэд:

- Бадма! Уулзахабди шамтаяа гэжэ бидэшни маргаагүй хүлээжэ ябанадди, - гээд, Жабонтой тэбэрилдэшбэ.

- Шимнайзүдаал, шиираг сэбэр улаахан шэгээрээ ябана ха юмши!

- Үшөөл бараг хэбэртэйлши даа, зүгөөр, үнөөхил шобто буудуулан хүлүүдни хүшэдэг, шархирдаг, шаладаг болонхой, - гэжэ Бадма харюусаад, уулзаһандаа олзуурхаһандал, бүришые хүнүгэдэһэн юумэдэл, алхадалаа шангадхана.

- Жагсаалай һүүлээр эндэһээ манайдаа, Новозыбков ошожо, ябаһан газараа, ойн оёорнуудай окоп, байрануудаа бараалхаад, алдан унаһан нүхэдэйнгөө хүүрнүүдэй дэргэдэ зогсожо, харуул хайхан дурасхаалынь, тэдэнэйнгээ үхи хүүгэд болон аша гушанартан айлшалаад бусахаш, - гэжэ Орлов дуралдаха һэн.

Жабоний байра соо Орлов бүхэли үдэр үнжэжэ, бүхы таби гаран жэлэй саана болоһон залуугайнгаа баатаршалгын элдэб олон ушар баримтануудые һанан, һанан хөөрэддөө һааб даа.

Улаан Талмай дээрэ болоһон Илалтын 50 жэлэй ойн баярай жагсаалдаа хоюулан, халта һугадалдаад, хубидаал омог дорюунаар алхалалдаа һэн.

... Новозыбков хото урдань хоёр удаа ябаһаншые һаань, буухадань хүн зон дүүрэн, үнгэ бүриин сэсэг баринхайнууд, шаг шууяатай, хүүхүн зугаатай хүлээжэ байба. Иимэ угтамжа үзөөгүй ябаһан Бадма халта тэбдэн алдаад, баярлаһан хирээ бархирха гэнэндэл бүлээн нулимсаар эжэлүүдгүй нюдээ норгоходол гээд, эндэхи зоний хүндые хүлээжэ эхилээ бэлэй. "Айха хүрдэшые мэдэхгүй монгол! Маниие ф а ш и с т н у у д н а с үлөөлэлсэһэн гэжэ тэрэ үсын зон, ури хүүгэдтөө үлгэр домог болгон партизан

Ойн соорхойнууд, тэдээн соогуур нюугданхай партизануудай газар гэрнүүд, дайшалхы даабарияа дүүргээд ерэнхэй ушарнуудынь удаа дараалан киногой лентэ эрьюулжэ байһандал үзэгдэхэдэл гэнэ.

С. Ковнак, А. Фёдоров гэгшэдэй толгойлоһон партизануудай сэрэгэй зэргэдэ гурбан жэл шахуу байлдаһан үе сагынь, үйлэ хэрэгүүдэйн намтарай хууданууд ирагдажал байба.

... 1941 оной июлийн эхээр Чимкент хотодо алба хэжэ байһан 216-дахи полкнь Москва хамгаалаа зорилготой асарагаад, дайлагдажа ябатараа, старшина Бадма Жабон гуялнгаа мяха руу шобто буудуулаад, госпитальдо хэбгэжэ байһан ха. Удангүй немецүүд түрижэ, госпиталиень бута сохиһонийнь һүүлдэ 30 хүбүүд тэрьелхэ баатай болоо һэн. Тэдэнэй дунда Бадма хоёр таяг туланхай ябалсаа. Малоярославец хото руу ябаһаар байтарнь, тэрэниень дайсан эзэлжэ, фронт хабхаглагдан хаагдашаһан байба. Тиихэдэнь тэдэнэр баруун тээшээ зүглэжэ, ой тайга руу орожо, дайсанай ара талаһаа тэмсэдэ орсохоор шийдэһэн байгаа. Тэдээн соогоо Жабонийнь албан сэрэгээрээ, дайшалхы эрдэм дүршэлөөрөө булюу байһандаа, ахалагшань боложо һунгагдаа һэн. Хоёр һара тухай ойн оёороор, уһа шабар умбажа ябаад, немецүүдэй ба п о л и ц е й н у ү л э й уурхайнуудаар дайралдажа, буудалдаһаар оройдоо 17 хүн үлэбэ. Талаан болоходо, Советскэ Союзай Герой Г. Покровскын командалдаг Ворошиловай нэрэмжэтэ отрядтай уулзалдажа, хүсээ хамтаруулан бэлэй. Жабон станкова пулемёт даажа абанхай, Новозыбковск район шадар дайсадтай шанга тэмсэдэ хам оролсоһон байна. Эгээл тэрэ үедэ Брянска ба Орловско областнуудай дэргэдэ бүридэһэн партизанууд хүсэ ехэтэ дайсанай хүрээлгэһэ гараха болоходоо, Жабоний бүлэгтэ дайсанһаа хамгаалаа һүүлшын даабарий үгтэбэ ха. Энэ нэрэлхэг зоригтойгоор, шадамгайгаар бэлүүлээд,

дайшалхы габьяагай тэмдэгүүд хомороор үгтэдэг, тигээдшые, диилдэжэ ябаһан улаан сэрэгшэдтэ шагнал хайра хүртөөгдэхэнь хоморой зүйл байһан бээ даа.

Жабоний ротын баатаршалгын тоо баримтанууд үдэрһөө үдэртэ арбижажа байгаа. Тэдээнцэ харюусалгатай шанга даабаринууд үгтэдэг болобо. Нэгэ ороо, аймшагтай ушарые мүнөө хүрэтэр тэрэ маргадаггүй.

1942 оной үбэл, Соныси гэдэг хүдөө нууринай хүмэ соо гитлеровецүүд байрлаад, тэндэхи зоние зоргоороо доромжолох, гэр бараань эзэлээд, һү тарагынь эдээд, тахья, гахайнуудынь үүсэлжэ зооголоод, нэрэмэлархиень буляажэ уугаад байдаг болобо. Тиихэдэнь хүйтэн сэдбэг окоп, землянка соо зууран алдажа, хүлдэһэн хартаабха мэрэжэ байһан партизанууд ехээр хороо бусалаад, дайсадые һүноохэ гэжэ шийдэбэ.

Нэгэтэ һүниин тэн, багта Жабон "Максим" пулемётто Хасбула Исмагилов нүхэртээ шэрэнхэй, үшөө хэдэн хүбүүдэ дахуулаад, сэлээн худар зорибо. Дүтэлхэдөө, һэримжэтэйгээр, һэмээхэн мүлхитөөр, шулуу шдээд тудахаар дүтэ ошобо ха. һүмын сонхо руу буудаба, граната хаяба. Дээрээ ортоһон немецүүд буу шуу дэмы табиһаар аалидаха тээшээ болобо. Гэнтэ хажуудахи больницын дээдэ дабхарһаа буунууд наяршаба. Тэндэнь полицейнууд үрдэжэ ерэнхэн байба. Иимэ ушар тохёолдохо гэжэ хараадаа абаагүй партизанууд тэрьелжэ ошобо. Аза талаан болоходоо, булта амиды...

1942 оной зунһаа партизанууд түмэр харгы дээрэ дайсанай фронт эльгээһэн сэрэгшэдые болон техникые һандаргаха, хороохо, һаад тойбо татаха ёһотой байгаа. Жабоний ротынхид иимэ тэмсэдэ баһал эрэлхэгээр хабаадалсаа.

"Ротын командир Жабоний толгойлоһон бүлэг партизанууд Гомель хотоһоо гараад, фронт эльгээгдэжэ ябаһан фашистуудай эшелоние харгыһаань халыгаа. Тэндэ нэгэ паровоз,

9 вагон, танкнуудые ашаһан платформонууд, дайсанай 125 солдат болон офицернууд хороогдоо" гэнэ мэдээсэл отрядтай комиссар Г. Гордисенко дээшэнь ябуулан байдаг.

Энэ ушарай һүүлээр Жабоний бүлэг хоёр недели байрадаа үзэгдэбэгүй. Тиихэдэнь нүхэдэнь тэдэ хосороо гэжэ тоолоод, хүдөөлүүлгын ёһолол хэжэ байтарнь, тэдэнэрнын турашаһан, уһа шабарта зуурашаһан гэнтэ ойһоо гаража ерэбэ ха... Тиихэдэ зуурандаа немецүүдэй гарнизон ба полициинхидтай дайралдажа, хэды нүхэдөө алдаһан, арай шамай амиды мэндэ бусаһан байгаа.

Удаань "Новозыбков - Красная гора" гэнэн дардам харгы дээрэ солдадуудые шэрэнхэн автомашинануудта Жабоний бүлэг довтолжо, нилээдгүйгөөр хюдаһан юм. "Иимэ жшээ баримтанууд үдэр бүри шахуу дайралдажал байһан аабдаа" - гээд Жабон бодолгото болошодог.

"1943 оной мартын 26-да тэдэнэр нэгэ ута эшелон тэһэлээд, 16 часай турша соо зам хаагаад, 105 немецүүдые хиргаа, паровозынь буталаа, 15 вагон мухарюулаа", - гээд мэдээн үгтэһэн байдаг. Ядахадаа, дайсад "азидад" толгойн түлөө ехэ шангай соносхол тараадаг һэн ха.

Бадма Жабон лэн зоригтойгоор дайсанай ара талада дайралдажа, Эхэ орондоо үнэн сэхэ байһанаа шуһа мяхаараа гэршэлжэ ябаһанайнгаа түлөө Ленинэй ордендо, һүүлээрнь Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ зууршалагдаһан байгаа. Тэрэнь хушэр хүндэ тэрэ хүрөөтэй сагта хүрэхэ газартаа хүрэнгүй үлэшэһэндэнь хамта ябаһан нүхэдэнь ехэ голхорһон, хүсэдүүлхэ гэжэ дээшэнь хэрэг данса барихан байдаг.

Бадма Жапович Жабон хадаа өөрөө 300 гаран дайдалхы операцита хабаадалсаһан, дайсанай 6

эшелон мухарюулан, автомашина, 1 мотоцикл тэһэлһэн, олон тоото солдат болон офицернууд хүнөөһөн, Германи руу эльгээгдэжэ ябаһан ол тоото залуушууды сүлөөлһэн гээд тэрэн габьяа тодорхойлогдонхой.

1943 оной сентябрийн 2-да А. Фёдоровой командиртай партизануудай нэгэ Улаан сэрэгтэйгээ уулзажэ Брянскын ой тайгын оёорон байрлаһан партизанууд фронттын бүридэлдэ орон дайсанаа даралсаһан байһан Бадма Жабоние тигээ Орёл хото эльгээгдэ дайсанай ара талаа хаягдажа, тэмсэл ябуулаһан болзорой хургууль эльгээбэ. Польшо явуулагдахаа байтар самолёдынь һаата Белорусска гурбад фронттын эльгээгдээд, Зүүн Присур сүлөөлгэдэ хабаадаба. Дайсанын урда тээ шархатажа, Бобруйск гур госпитальдо Илалтын үгтэ угтаһан юм.

Иигэжэ Эхэ ороноо хүрэнхэн жама ёһон хамгаалалсажа, амидынь үлэжэ, Алхана ний бусаха аза талаантай байха. "Бадмаһаа һураггүй гэлсэдэг байтарын, тэ 1945 оной һүүлдэ багаар орожо ерэнхэн юм.

Мүнөө 78 хүрөөд, сарюун, ухаан һонор ябаһан. Зүгөөр Россия Федерациин Герой бол тухайгаа больницуулаһан аад, тэ ошонхой, ябаһан ябар хэһэн хэрэгүүдэ шэ толгойдоо оруулжа байба.

Эсэгэ ороноо эр зоригтойгоор хамта зондо хүртөөдэг эгээ шатын шан хайра сэрэгшэ, партизан Жабондо мүнөө хүрэнхэн ха даа.

Ц. ГОНТО
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бадма Жабон, округой комиссар А. А. Пожамбал Аюров.

Хүн ба байгали

Баргажан тосхойной тэг дунда байдаг хоёр дабхар гостиницада сагуура байрланан холо ойрын айлашад нэгэ жэгтэй нонин зүйл ажагладаг байха. Шифер хушалтын армаг доро, ханада, сагаан хараасгайнууд уурхай түхээрэнхэй. Энэ юрэ бусын юумые минии обёорхоор лаб арбаад жэл үнгэршэбэ.

Штукатуркын найнаар жэгдээгдэнэн, избёосхоор будагдан ханада шабар уурхай бүхөөр түхээрэгдэнэн аад, байд гээд лэ уурхайнууд газарта унаха ушар али олои болодог хэбэртэйгшэ. Үндэгэтээшье, д а л ь б а р а а т а я а ш ь е . Хараасгайнуудта ямар ехэ хохидол гээшэб? Зүгөөр сагаан хараасгайнууд юундэшьеб вээрүүгээр эндээл байрлана. Нэгэтэ зорюута халта тогтоходоо, аяар 66 уурхай тоолоо хүм. Шаг-шууян, эжэ

буугаа хүм.

Чисаана нютагта Хүртэйи леспромхоз анхандаа ан гүрөөлоор баян суутай Хулхисоонэй, Худан голой эхин багай ой модоной голдонь хүрэгэ хаяа.

Хэтэрхэдэ хэтымнай баялиг болохо Байгал далайнгаа ой модондо хүхэ далайгаабди. Баргажанай-Адагта байдаг хуушанай леспромхоз, Майск поселогто түбхинэнэн Хурамхаанай леспромхоз үзэсхэлэн найхан үндэр хада, гүбээнүүдэй модо халгааж байханаа, мүнөө панхаруутага туйлдаа хүрэхэдөө, ажалаа зогсоогоо, гэбэшье отоллон, тайраганинь бусаагдаха бэшэ.

Ой модондо оройдоо гар хүрэхэгүй хэмди гэнэгүйб.

түймэр 82 мянган гектар газар үрэхбээ". - гээд "Правда Бурятии" газетэд милицин майор Н. Буряков бэшэ хэн. Ямар хүндэ хохидол болооб, хэды олон хүн, машина техникэ гол ажалһаа хамшааб? Хүдэлмэрийн саг хаягдааб? Энэ аюулда 5 миллиард 550 миллион түхэриг номологдоо гэжэ Гүрэнэй Дүүмын депутат С. И. Найчукова хаяхана хэлэнэн байба хэн.

Хүн бүхэн өөрынгөө үе сагые найн ханаха. Бидэнэр, дээдэ үеын зон, дайнай үеын хүүлээрхи жэлүүдые мартадаггүйбди. Тэрэ сагта, ой тайгада зоргоороо түймэр носожо байгаагүй юм. Хаа-яал эндэ-тэндэ носодог лэ хаабза. Тээд мүнөө юундэ нэгэн доро аяар мянга гаран түймэр

САГААН ХАРААСГАЙ

элигүй эрбэгэнэлдээн болохо. Юрөөл, гостиницын айлашадта, хатартайшье болодог ёһотой. Тээд хайшан гэхэбши? Угаа үргэлжлүүлхээс ерэнэн аяар ходохо айлашала бууһан бишыхан шубуунуудаа үгы хэхэ бэшэ. Тээд юундэ эдэ найхан шубуухайнууд иимэ байдал шалхэ болооб? Энэ асуудал намые ходо эзэлхэдэл агша. Юундэб гэхэдэ, манай багада салтан хараасгай заабол гол торхойной, ганга нүхэ эрье бүхэлөөд лэ, саана уурхайлдаг байһан юм. Хээзэ уурхайһаа гарахыень хүлээхэдэш, гарахагүй ха даа. Харин саашаа хоёралха хэбэлшин, гэнтэ гараад эзенидэшэдэг бэлэй. Нэгэ аргаар лэ мэдээдэг хэн гээбэ.

Мүнөө бээдэзэ иимэ харша байдал шэлэнэн сагаан хараастай огто эмзэтэй бэшэ. Эндэ хоёр хүлэтэй хоймойхой, тэрэнэй гурим журамгүйгөөр ажалаа, үйлэбэриез эрхилхэн ушар. Эхэ байгаалидаа гамтайгаар хандахаяа болиһон ябадал эмзэтэй. Жэшээ олон даа. Тээнһээ зарим тэды харша ябадалдээрэ хамта тогтохо хүсэл байна.

"Ой тайга - эхэ газарай уушхан" гэжэ дэмы хэлээдэггүй. Тээд дээдын ноёдой бодолгүй захиралтаар хүүлэй 50 жэлдэ ой модоёо гамгүйгөөр хиргаабди. Мүнөө Загарайн аймагай Эли, Хара-Хүтэл багаар, Хориин, Хэжэнгын аймагуудаар халзан болоһон хада, гүбээнүүдые зон харадаг байха. Минии нютаг Аунда-Худанай газар дээрэ түбхинэнэн Худанай леспромхоз ой модо хюдажа дууһаа. 1992 оной зун үни холын ябаагүй Шара-Жалгаяа ошохоодоо, Мушын-Хушуунай хоһон гүбээе хараад, одоошье хара

Абаха, эдлэхэ ёһотойбди. Зүгөөр анханһаа найнаар бодомжолхо, түсэблэхэ, хэнэгшэлжэ тайраха, жэжэ сагдуул гамнаха, ан амитанай байрын газарнуудые дайрахагүй хааб даа.

Иигэжэ гар хайраггүйгөөр ой модондо том хүрэнэн эмзээ сагааруулха, бээ аршалха зорилготой дээдын ноёд, ойн ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд модо таринабди гэдэг байха. Сагдуулануудые яһалал хуулгадаг юм аабза. Зүгөөр энэнь сабшагданан модоной багаханшье хубиие хаахагүй. Энэнь нэгэдэхээр. Хоёрдохёр, эдэ сагдуулануудай бээс хүсэтэр 75-100 жэл лаб хэрэгтэй.

Оромгүйгөөр модо отолһоной үшөөнэгэ хойшолон гэхэдэ, урдандаа газар дайдын жэжэ худанан байһан бишыхан гол горход, булагууд хатажадууһаа. Дайнай урда тээ ямаршье нютагта эдэб үбшэ хабша эдэгээжэрхихэ эди шэдитэй үлзы дэмбэрэлтэ аршаан газар дороһоо сорьёлжо байдаг хэн. Элинсэг хулинсагууднай нютаг дээрэ бээс аргалаад лэ, уга наһа эдлэжэ ябадаг байгаа. Сэсэн байгаали иигэжэл үршөөдэг, харалсадаг хэн шуу даа. Тээд мүнөө эдэ аршаан, булагууд нэргэхэ гэ гүт? Үгы даа. Хада уулынгаа эзэдтэ хэдышье мүргэ, шуһааршье бархира, аршаан дахин сорьёхогүй.

Ой модоной аймшагтай дайсан түймэр гэжэ бии. Эртэ хабарһаа орой болотор гайхамшагта баялигыемнай галдана, хэдэн зуугтаад триллион түхэригэй гарза хохидол ушаруулна. "Юниин 20-ной байдлаар Буряад ороной ой тайгада соробхилжо байһан 1036

соробхилжо байха болооб? Нэжэ түрэмөөр лэ даа. "Гүрэн дотор зоргоороо зайгуулгадаг хариин ороноудай тагнуулай этэгээдүүд ой модо зорюута галдана бэшэ аа гү?, - гэжэ би өөрынгөө уймар ухаанда үнихэнэй нэжэглэдэг агшаб. Бэлэн даабари - нэгэл зуруулай, саанахана гүйлгэжэ ошоод, нүгөөдэ зуруулай... нониниинь, гунигтайнь юуб гэхэдэ, ой модон соо ажаһуунабди, түймэр соробхилжо байха, харин хүн нэгэ машина түлээнэй түлөө арбан дабаа гаталха, ханаа-үнөөндэ абтаха баатай болодог гэшэ.

Шадалһаа дээгүүр түсэб хараалдаг, хаахар, хайрхуу Хрущёв даргын "үүсхэлээр" шэнэ, бороо газар эдүүрилхэмнай гэлдээд, хамаг найн бэлшээрйеэ, хада гүбээнүүдэс наруули, шэмэтэ ногоотой газар хүсэ ехэтэ техникээр урбуулжа хаяабди. Мүнөө эхэ байгаали хэһээжэ эхилэнхэй. Нүүлдэ үедэ газарай хүрһэнэй халхинда эдигдэхэ, нурахые хаража байнабди. Тарилгын талмай элһээр дарагдажал байна. Юундэб гэхэдэ, хүсөөр бага, гумус-бодосоор үгытэй элһэ бүглэн хатуужаһан хүрһэнэй дээрэхи дэгнүүдые урбуулжархихада, дорохи элһэниинь халхяр агаарта дэгдэжэ, эндэ тэндэ гүбээнүүд тогтожол байна. Саашаадаа юун болохоб?

Орооно таряанай үндэр ургаса абаха ханаатай ойи захиархи полинууд дээрэ олон жэлэй туршада самолёдоо хоро хаяжа, ехэл хойшолонтой аюул тархидаа таряабди. Урдань полинууд дээрэ хүрэгөөрөө ябадаг торхируу, хура шубууд мүнөө харагдахаяа болишоо.

Минии тоонто Тураасгай хууринай баруун түгледэ турлааг, харсага уурхайлдаг юм хэн. Мүнөө нэгэшье уурхай обёорхогүйт, нарһадшье муудашанхай хуутша. Энэ мэтын лэ шалтаганһаа эдэ сагаан хараасгайнууд гостиницын армаг дорохиинь шэлэнэн байжа болоо гэжэ хэлэхэ сагни ерэбэ. Тээд алин бэ тэрэ бүхэли газараа урбуулаад, таряанай полинуудта хоро хаяад олоһон ехэ орооно таряамнай? Үгы гүб даа. Мүнөө Канада мэтын ороноудһаа шэниис алтаар худалдан абажа байнабди.

Нютаг бүхэндэ намаг хатаажа, баһа нэгэ тодхор асараабди. Урданай зоной хэлсэдэгээр намаг гээшэмнай уһа, шииг нойто бариха байгаалиин ёһотойл хаба байгаа. Яагаад бэ гэхэдэ, хүнэй зэргэ үндэр, бүдүүн болдогуудынь уһанай нэмэхэдэ бээдэ шэнгээдэг, уһанай унахада бөөһээ табижа, ниорууень тэнсүүлхэ, агаарта уурал гаргажа, бороо оруулха, арга шадалтай байһан гэдэг. Сэсэн байгаалиин арга барагдашагүйл даа. Үшөө тэрэ болдогуудай оройн ута, үдхэн ногоон соо уһанай шубууд уурхайлажа, намаг уһан дээрэ аялга дуунай хүгжэм замхадаггүй гээшэ хэн.

Иигэжэ эхэ байгаалиин нарин тэнсүүриие эбдэнэнэй түлөө мүнөө гэмээ амсаха сагнай ерээ даа. Нютагай уларил хубилшоо, жэлэй дүрбэн саг нэлэгдэшөө. Декабрь соо дуһаа дуһална, май, июнь харануудта хюруу нэрбэнэ. Минии хүршэ Нестериха тосхой хажууда хээрэ хуулганан хартаабхаяа олоолоод ерэхэдэ, уһанан хюруу зарим айлай хартаабха сохёо гэжэ дуулгаа хэн. Энэмнай июниин 23-ной үдэр хэн. Саг соогоо бороо орохоёо болинхой. Хонхосог соо тогтоһон бороогой уһан захиараа шара "бугаагаар" хүрээлэгдэнхэй байдаг бологшо. Дээрэхи агаарнай хорлогдонхойл гээшэ бээ.

Эндэхи уларил хубилалтада Ангар мурэн дээрэ баригданан томо-томо хаалтанууд ехэ нүлөө үзүүлхэн лэ ха гэжэ ханахаар юм. Иигэжэ ямаршьегүй байһан эхэ байгаалиин байдалье ооһэдөө хубилгаад, мүнөө болоходо, найгаа үзэжэл байнабди, үшөөшье үзэхэл хабди. Тээд юун гэхэбши?

... Августын эхинэй үдэр гостиницын хажуугаар гарахадамини, уурхайнууд хоһоронхой, хон-жэн байдал тогтонхой байба хэн. Сагаан хараасгайнууд дальбараануудаа дэгжээгээд, холынгоо замда бэлдэхэл хэнгээ, багашуулаа дахуулаад лэ хүн зонһоо холо боложо, хуудам зэнхэгэр агаарта хорилго хэжэл байгаа хаш. Тээд хойто зундахин эндэе бусажа ерэхэ гү? Ерэхэл хаш даа.

Н. ГАЛДАНОВ.

Уншаа, дуулаа хэн гүт?

БЭЭДЭ ТУНАТАЙ

Бельгийн Леонар гэдэг ботаник Африкын Чад нуурай хажууда ажаһуудаг угсаатаниие хаяхан олобо. Тэдэнь хүнэй гайхамаар хүдэр бээтэй, хүнгэн зон байшоо. Аша гушанартай болоһон наһажаал зоиниинь толгойдоо үдхэн үһэгтэй, хайхан шүдэтэй байханаа гадна, агнуурийн үедэ холын зайе гаталдаг, тиихэдэ гансал нэгэ ногоохон булаша эдэд ябадаг байба. Тэдэнэрһээ юугээр хооллонобта гэжэ асуухадань, эрьын шулуун дээрэ нуурһаа гаргагдаад, хатаагдажа байһан замагуудые харуулаа. Одоол тиихэдэ ута наһа наһалхын дэлхийн эгээл сэнтэй эликсир олдоһон байгаа гэжэ хэлэлтэй. Спирулина платенсис нэрэтэй энэ замаг аяар 500 миллион жэлтэй наһатай аад, бүридэлдэнь элдэб янзын хүнэй бээдэ сэнтэй витаминууд, микроэлементүүд бии юм. Арюун сээр уһатай Чад болон Тексонб нуурнуудһаа "Сплат" гэхэн витаминна комплекс болгодоод, тус замагаа үсөөхэн "шэлэгдэмэл" зон хэрэглэдэг байба. Харин олон жэлэй туршада МГУ-гай профессорүүд А. Соловьев, М. Лямин хоёрой хүтэлбэри доро хүдэлхэн бүлэг эрдэмтэд Россия сэнтэй замагые үсхэбэрлэхэ арга олобо гээшэ. Үглөөгүүр 1-2 таблеткэ "Сплат" уубал, үлүү өөхэнһөө халаха, токсинуудые гаргаха болон залуу болохо аргатай байнат. Үхибүүдэйшье, томошуулайшье хэрэглэхэдэ таатай юм.

УДАРИДАГШАНЬ - УРАН ЗОХЁОЛШО

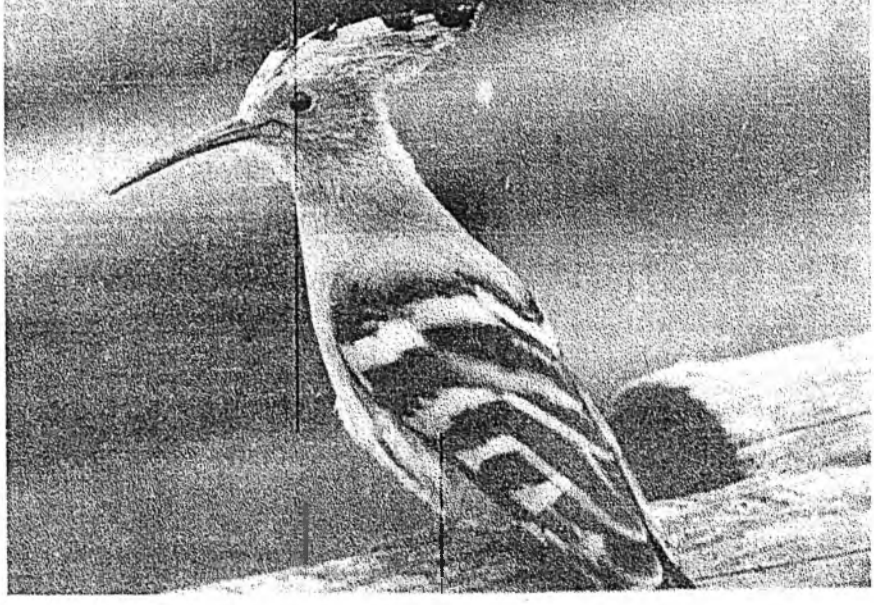
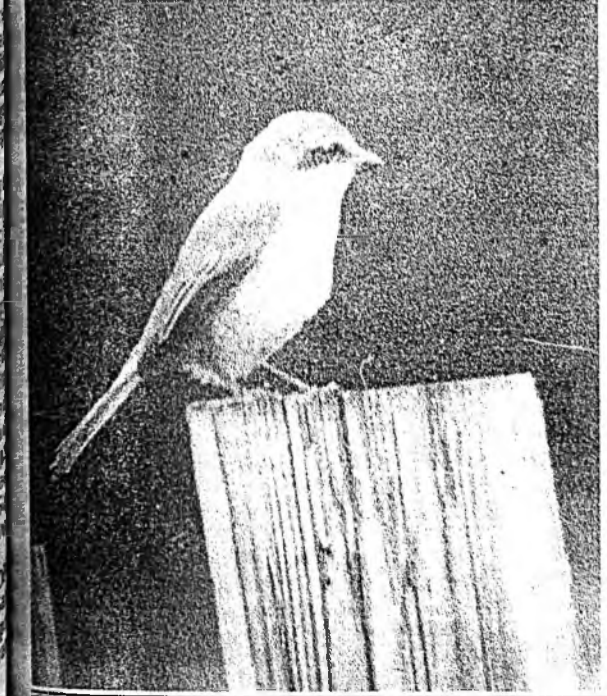
Джохар Дудаевай наһа бараһанай хүүлээр Чечен Республикын сепаратистнуудай ударидагша болонхон Зелимхан Яндарбиев уран зохёолшо, поэт хүн байшоо. Энэ дайнай урда тээ Грозный хотодо оорынгоо нэгэ пьесэ, хэдэн рэссказ, олон шүлэгүүдые хэблүүлхэн байна. Гадна 1988 ондо "Современник" хэблэдэ "Дуратайб Кавказда" гэхэн шүлэгүүдэнь суглуулбари хэблэгдэнэн байгаа.

ХҮЛ НЮСЭГӨӨР ЯБАГТЫ!

Хүлэй ула хүнэй бэеын эгээ ехэ рефлекторнэ газар болоно. Тэндэ аяар 72 мянган нервнэ налаанууд уураг тархитай, амисхалай органуудтай, эльгэнтэй, бөөрэтэй, эндокринна булшархайтай ниилэнхэй байна. Тиимһээ хүл нюсэгөөр ябахата, массаж хүүлэнхэй зэргэсүүлээр: шуһанай гүйсэ, ухаан бодол найжардаг. Тиихэдэ синтетическэ хубсаһа болон резинэ улаатай гутал үмдэхэдэ, хүнэй бээдэ электрическэ заряд суглардаг. Хүл нюсэгөөр, ябахатаа, мүн лэ тэрээнһээ наһана гээшэбди.

Харин юун дээгүүр гэшхэнэбта - тэрэ баһал ехэ нүлөө үзүүлхэ. Газар, элһэн, ногоон дээгүүр ябажа, бэеынгээ тамир найжаруулхада, илангаяа найн. Хүнэй хүлэй улын нервүүд температура болон ябажа байһан газарай шанарһаа (нойтон, хатуу г.м.) баһал дулдыдадаг. Зүгөөр асфальт дээгүүр болон ондоо хэмэл харгыгаар ябахата, хүнэй улын нервүүд нэгэл янзын сигнал абадаг, тэрээнһээ балай найн үрэ гарахагүй.

"А и Ф" нонинһоо абтаба.



ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: атан борбилоо; бүбөөлжэн.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

СОЁЛОЙ
НОНИН

БАЛШАР НАНАНАЙНГАА
БАЯНДАЙДА

Түрэл шотаг жэгтэй татасатай гээшэ ааб даа. Ходооол найханаар уттан абажа, альган дээрээ үргэжэ, дэмжэжэ, нютагаа бусахышни тоонтошни саг үргэлжэ хүлэжэл байдаг ха юм. Юумэн хуу харюутай. Нёдондо минингээ алтан ойн баярые шотагаархиднай дэмжэн, аргагүй хүндэтэйгөөр, дээдэ хэмжээндэ үнгэргэжэ, ехэ халуунаар амаршалга, ехэ бэлэг сэлэгүүдые барюулхан байна.

Нютагаархидтаа баярые хүргэн, харюу болгон, концерт наадаяа харуулхаяа сентябрин 2-то Эрхүүгэй аймагай Баяндайн аймаг ошобобди.

Эндэ Россин Федерациин арадай артист Михаил Елбонов, дуушан Владимир Бухаев, композитор Геннадий Горшков, бидэ дүрбэн энэ зохёохы бүлэгтэ оролсожо, хүдөө нютагхидтаа аялга дуугаараа баясуулханай. Концертимнай программада шүлэгүүд, дуунууд, зүжэгүүдхээ хэһэгүүд, хөөрөлдөөнүүд, шог ёгто үзэгдэлнүүд орохо юм.

Салин хүлхээз абадаггүй, мүн зунайнгаа амаралтыншые мүнгэ абаагүй артистнарта, бидэндэ хүшэр хүндэ саг тохёолдонхой гээшэ аабдаа. Театраингаа сезон эртэйшээ нээхэ гэхэдэмнай, зүжэг табиха мүнгэн үү.

"Ябаһан хүн яһа зууха" гэлсэдэг хэн тула гансашые шотагтаа зохёохы, ажалайнгаа тоосоо хэхэ бэшэ, мүн эрээдүүдэ найруулан табиха зүжэгтэ мүнгэ олохо, мүн шотагайхидтаа гуйлгатайгаар хандаха һанаатайб.

Хүшэр энэ сагта ори ганса мэргэжэлтэ буряад театрай хүдэлжэ, харагшадаа шэнэ бүтээлнүүдээрээ, концерт наадаараа саашадааншье баясуулха, шэнэ зүжэгүүдые



харуулха түсэбтэй бшуу. Тиймэһээ иимэ тоосоонууд алышые талаһаа аша үрэтэй байха зоригтэй. Зохёохы ажалтай зондо, илангаяа мэргэжэлтэ артистнуудта ехэ амжалта хүсэнэбди. Харагшаднай бидэнээ дэмжэхэ, үргэхэ, зүжэг наадандамнай олоороо ерэхэ бээ гэжэ пайданабди.

Владимир КОНДРАТЬЕВ, буряад драмын академическэ театрай ахамда режиссёр, Буряад Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Россин Федерациин арадай артист Михаил Елбонов дуулана. С. БАЛДУЕВАЙ фото.

НАЙН НАЙХАНИЕЕ ХҮСӨӨД...

Зунай эхин һарин арба гаранаар манай Согто-Хангил шотагайхидта Улаан-Үдэһөө Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бүлэг зүжэгшэд ехэ һонин наада-концерт харуулжа, шотагай зоние хужарлуулба.

Программа соош зүжэгүүдхээ хэһэгүүд, скетч, шог зугаа, оншотойхон монологиуд байба. Россин Федерациин габьяата артистнар Людмила Дугарова, Марта Зоригтуева, Буряад Республикын арадай артистнар Чингис Гуруев, Цыден Цырендоржиев ба залуу артист Бэлигтэ Дамбаев гэгшэдэй тайзан дээрэ абьяастай

шадамараар наадахадань, зал соо энеэдэн гээшэ замхаагүй. Тэдэнэй наадые Монголой хүгжэмшэн, Улаан-Үдын хүгжэмэй колледжын багша Дулма чаанза дээрэ наадажа шэмэглээ. Унинэйшые иимэ һонин наада хараагүй зондо ехэл найшаагдаа. Урданайхи шэнги, үндэһэн арадайнгаа театрай элдэб зүжэгүүдтэй гастрольдо гараха аргагүй болоһониинь харамтай байна даа. Гэбэшье аяар холо Ага шотаг руу автобусоор ерэжэ, наада харуулхадань, нэрлэгдэһэн артистнуудта гүнзэгы сэдхэлхээ баяр хүргэхөөршье, уярмааршые байгаа даа. Ёһотойл

арадай артистнууд байһанаа эдэмнай гэршэлээ бшуу. Энэ бүлэгые Догой шотагһаа урган гараһан Цыден Цырендоржиев толгойлоо гэжэ тэмдэглэлтэй.

Энэ хатуу сагта, мүнгэ алтанай хомор үедэ иимэ холо гастрольдо гараха гээшэ ехэл шэн зоригтой ябадал гээшэ ааб даа.

Шотагайхидайнгаа зүлһөө эдэ артистнарта бүхы найн найханиее хүсөөд, тэдэнэй саашанхи зам утанше, урагшатайшые байхань болтогой гэжэ үрээсэл даа.

Должид ДУГАРОВА, Махамта БАДМАЕВА.

АМГАЛАН ТАЙБАН УЛААН-ҮДЭДЭ

Манай газетын августын 27-ной номерто Шри-Ланкагай уран зурааша Джагат Дисанаекын выставкэ үнгэргэгдэжэ байһан тухай бэшэгдээ һэн. Тийгээд мүнөө таанарай анхаралда Джагат Дисанаекатай хөөрөлдэһэнөө дурадханабди.

- Сайн байна. Нэн түрүүн манай Улаан-Үдэдэ түрүүшынхие эмхидхэгдэһэн выставкээртнай амаршалнаб. Тус выставкэтай хэр урагшатай үнгэржэ байнаб?

- Энэ выставкэмни найн үнгэржэ байна гэжэ хэлэхэ байнаб. Уран зурагта дуратайшуул үдэр бүри яһала олоор ерэнэд. Зүгөөр выставкэ тухай мэдээсэл муу тараагдаа, зон мэдэнгүй.

- Выставкэтай гол темэнь ямар бэ?

- Би энэ выставкээ ямар нэгэ гансатемэдэ зориулаагүйб. Эндэ ехэнхидээ шэлэгдэмэл ажалнууд харуулагданхай.

- Тийгэбэшье олон зурагууд соогоо үндэһэн арадайнгаа соёл, байдал харуулхан байнаб.

- Тиймэ. Би зурагуудаа бэшэхэдээ, тэрэнээ һүүлдэнь урагшатайгаар худалдаха эрмэлзэлдэ абтадаггүйб. Арадтаа хабаатай ажал ябуулжа, тэрэнэйнгээ баялыгые, гол найханиее, хараа бодолынь зураг дээрээ бэшэжэ, бүгэдэ арадай эдлэл болгон харуулнаб. Мүн тийхэдэ Россидэ байхдаа, хэдэн зурагуудые бэшэ һэнби.

- Та хэды ондо Россин эрээбта?

- Би 5 жэл соо эндэ байнаб. Түрүүн Москвада һурааб, һүүлээрнь Тбилисидэ һуража байхдаа, Душанбе: Эрхүү хотонуудта эльгэхэдэнь, би Эрхүү эрээ һэмби.

- Юундэ имагтал Эрхүү

шэлээ һэмтэ?

- Тэрэ үедэ Таджигта айһа боложо байгаа һэн. Харин Эрхүү мүн Сибирь бүхыдөө тон амагтайн тайбан газар гэжэ тоолоноб.

- Улаан-Үдэ, Буряад орон танда хэр найшаагдааби?

- Сэхыень хэлээ һаа, үшөө найшаар танилсажа үрдэгүйб. Түрүүшын һанамжанууд гэхээр амгалан, гоё хото. Хүн зоншье зөөлэн, номгон.

- Эндэ байхадатнай манай шотаг тухай зураг бэшэхэ гэһэн бодол түрэнгүй гү?

- Би мүнөө "Легенда о Байкале" гэхэн зураг дээрэ ажаллажа байнаб. Танай шотаг тухай бэшэшые зурагуудые бэшэхэмни магадгүй.

- Танай зурагууд соо Буддын шажанай гүн ухаан үргэвэр харуулагдана. Жэшээхэдэ "Лотос ночью", "Нервана", "Покинутые святые", "Наследие".

- Зүб. Би энэ асуудалаар оорын тусхай хандаса, өөрнө хараса харуулхаяа оролдодогшье. Энэ талаар минии багша, уран зурааша Станли Абаесингх ехэ нүдөө оруулжа, һургааа зааж үгөө һэн. Тэрэ өөрөө Францида, Англида Уран зурагай академидэ багшалаа һэн. Тиймэһээ тэрэ Баруунай соёлтой дүтэ таниа байгаа. Эндэһээ миниины зарим ажал соо хоёр зүгэй соёлой дайрадаһан зүйлнүүд байдаг.

Һуралсалай хажууаар сулөө сагай гарахада, зураг бэшэжэ үнгэргэдэгби. Хоёр жэлһээ һургуулиа дүүргээд, саашаа юу хэхэмни хожом мэдэгдэхэ.

- найнта даа. Саашанхи ажалдатнай ехэ амжалта хүсэнэбди. Баяртай.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

ГАЙ-һаа мэдээсэнь
АНХАРАПТАЙ, ҺЭРГЫЛЭМЖЭТЭЙ ЯБЫ!

Байгша оной августын 26-һаа сентябрин 15 болотор "Анхарагты, үхибүүд!" гэхэн уриа доро бүхэроссин харалга эхилбэ. Тус харалга Россин Федерациин МВД Эрдэм һуралсалай министерствэтэй сүт хамта үнгэргэнэ. Хэнийшые мэдэһээр, август, сентябрь һарануудта балшар үхибүүдэй, хуулиин һаһа гүйсөөгүйшүүлэй дунда харгы дээрэ аюул олошордог ха юм. Эдэнэрнай зунай һарануудта амархадаа, харгын-транспортна дүримэй эрилтэнүүдые мартаһана бшуу. Тиймэһээ харалгын эхилээд байһан үедэ, мүн саашадааншье үхибүүдэй дунда харгы дээрэ һэримжэтэй ябаха хэрэгтэ түрэлхид анхаралаа хандуулха болоно.

Эндэ хэдэн баримта дурда. Июлиин 15-да, 18-да Улаан-Үдэ хотодо аймшагтай аюул болоо. Июлиин 15-най үдэһын 8 сагта Никольск-Заречный гэхэн харгыгаар хари гүрэнэй маркын

машинаар хурдаар гүйлгэжэ ябаһан жолоошон харгын гондирохдо дээрэ урдаһан ерэлэн "Жигули" машинагай мүргэлдэшоо. Гэнэ усагай болоходо, пассажирнууд, тэрэ тоодо табан үхибүүн, жолоошч хүндөөр гэмтэжэ, больницада оруулагдаһан байна. Мүн Улаан-Үдэ хотодо ажаһууаг И. һаһатай Иван хүбүүн "Жигули" машинада дайруулжа больницада орохо баатай болоо.

Һуралсалай шэнэ жэл эхилбэ Илангаяа нэгэдэхи кластэ ороһон үхибүүд харгын дүрим мууса мэдэдэг гэжэ мэдэһэнби. Тиймэһээ түрэлхид түрүүшье үдэрнүүдтэ үхибүүд һургуулидань үдэшэ, утган абахадаа, али харгыгаар ябаһан тухай хэлэжэ, ойлгуулжа үгэһотой, уялгатайшые гэжэ һануулаа.

У. ДАМДИНОВА
Буряад Республикын МВД-гэ ГАЙ-гай инспектор

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ. РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИ С. Д. РИПЧИЦОВ (редакторай орлогшо), Б. М. Ж. ЖИГТОВ (харюусалгата секретарь), Р. Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентгын ба Правительствын аппарат), Д. Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г. Х. ДАШПЕЕВА, Ц. Ц. ДОНЦОГОЙ, С. Д. ОЧИРОВ, Т. В. САМБЯЛОВА, В. И. ПИЦГАЕВ (хэбтэй директор).</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйшэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4296. Хэблэлтэ гушаагдаһан саг 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрихэлдэ абтанхай. Заказ № 78-40.</p>
---	--	--	--

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретаридайд - 2-62-62, таһагууд: нийгэм-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; орнуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинска - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.
"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтершье - 2-23-67, вахта - 2-35-95.